

Demografisk analys och Jämställdhet

SCB

Statistics Sweden

Statistiska centralbyrån

Barnens del av kakan

Välstånd och fattigdom bland barn
1991-1999

Demografiska rapporter 2002:1

Förord

På uppdrag av Socialdepartementet gör SCB årligen statistik om barn och deras levnadsförhållanden. Från och med i år väljer vi ut ett område för en fördjupad studie. I den här rapporten, som just är en sådan fördjupning, presenteras statistik som beskriver barnens och deras familjers ekonomiska situation under perioden 1991–1999.

Uppgifter har sammanställts som bl.a. visar hur den disponibla inkomsten utvecklats för barnen och deras familjer. Med hjälp av fattigdomssmått har också utvecklingen för de mest utsatta barnen beskrivits. Även barnens och deras familjers förmögenhet för år 1999 beskrivs i ett kapitel.

Barnens ekonomiska situation presenteras också i ett kapitel i den årliga publikationen *Barn och deras familjer* inom serien Demografiska rapporter.

För första gången använder vi här två olika perspektiv för att beskriva utvecklingen för barnen. Dels har vi studerat hur barnens situation som befolkningsgrupp har påverkats under perioden, dels har vi följt de enskilda barnen över åren med siktet inställt på förändringar i familjen exempelvis när antalet syskon förändrats eller när barnets föräldrar separerat. Med andra ord ger det förstnämnda perspektivet svar på frågan: Har barn som tillhörde barnkollektivet i slutet av 1990-talet det bättre än de som tillhörde kollektivet i början av årtiondet? Eller sämre? Och det sistnämnda perspektivet kan hjälpa oss besvara frågor av typen: Vad händer med barnets ekonomiska situation när antalet syskon förändras? När föräldrarna flyttar isär? Är det samma barn som tillhör fattiga familjer år efter år?

Uppgifterna bygger på ett antal av SCB:s datakällor. Rapporten har utarbetats av Margareta Eriksson. Underlag i form av register och bearbetningar har framställts av Stefan Svensson. Ingrid Sjöberg svarar för tabeller från ULF; undersökningen av levnadsförhållanden.

Statistiska centralbyrån i januari 2002

Svante Öberg

Torbjörn Israelsson

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	5
Inledning	7
Barnen i fokus	7
Vägen genom barndomen	9
Att mäta inkomster och fattigdom	10
Familjeinkomsten	10
Fattigdomsmått och inkomststandard	10
Våra källor	11
Förändringar under perioden 1991–1999	12
Arbetsmarknaden	12
Välfärdssystemet	12
Invandringen	12
Att vara barn på 1990-talet – ett tvärsnittsperspektiv	14
Inkomsternas utveckling	14
De ekonomiskt utsatta barnen	17
Ekonomisk buffert	20
Kontantmarginal	21
Löpande utgifter	22
Från småbarn till tonåring – ett longitudinellt perspektiv	24
På längden och tvären	24
Familjen förändras	25
Familjens betydelse	27
En gång fattig alltid fattig?	33
Tillgångar och förmögenhet	35
Barns egna tillgångar	35
Bättre med åren för vissa	36
Tilläggstabeller	38
Datamaterial	47
Inkomst- och förmögenhetsregistret (IoF)	47
Hushållens ekonomi (HEK)	48
Undersökningen av levnadsförhållanden (ULF)	48
Familjebegreppet	50
Familjesammansättning från register	50
Familjesammansättning från intervju/enkät	50
Tillförlitlighet i olika källor	51
Familjemedlemmarna	52
Inkomstbegrepp	53
Disponibel inkomst	53
Ekvivalensskalan och disponibel inkomst per konsumtionsenhet	54
Inkomststandard	54

Sammanfattning

Perioden 1990–1999 har inneburit stora förändringar för befolkningens försörjning. Inom socialförsäkringsområdet genomfördes neddragningar som till stor del drabbade barnfamiljerna. Trots att reallönerna i genomsnitt har ökat under 1990-talet har inte alla fått ta del av detta eftersom arbetslösheten ökade och sysselsättningen minskade. Det långvariga socialbidragsberoendet har ökat samtidigt som kraven skärpts för att få bidraget.

Barn med ensamstående föräldrar förlorade mest

Perioden 1991 till 1996 innebar minskade inkomster för samtliga grupper av barn och deras familjer. De största minskningarna ser vi hos ensamstående föräldrar och därmed drabbas också deras barn. Det gäller också barn i flerbarnsfamiljer, dvs. barn i familjer med ensamförsörjare eller familjer med tung försörjningsbörda.

Under perioden 1996 till 1999 har alla barngrupper i genomsnitt fått ökade disponibla inkomster men det betyder inte att alla grupper är tillbaka till 1991 års inkomstnivå. Den största återhämtningen gäller främst barn i flerbarnsfamiljer. Barn med ensamstående föräldrar har fortfarande 5 procent lägre inkomster 1999 än motsvarande grupp hade 1991.

Bäst ställt i småbarnens familjer

Under perioden 1996 till 1999 har den disponibla inkomsten i snitt ökat med drygt 12 procent för de yngsta barnen och deras familjer. 0–5-åringar är därmed den barngrupp som 1999 lever i familjer med den högsta genomsnittliga disponibla inkomsten. Tidigare har vi i våra mätningar uppmätt de genomsnittligt högsta inkomsterna för de äldre barnen.

Vart 8:e barn fattigt

År 1996 levde vart 8:e barn i familj med inkomst under socialbidragsnormen. Det var också året då de lägsta disponibla inkomsterna uppmättes för barnen och deras familjer. Bland barn med ensamstående förälder var det vart 5:e barn som levde i familj med inkomst under socialbidragsnormen.

Den ekonomiska levnadsstandarden var genomsnittligt högre 1999 än 1996 både för barn med sammanboende och för barn med ensamstående föräldrar. Av samtliga barn var 8 procent fattiga år 1999. Men trots det hade fortfarande 12 procent eller vart 8:e av de ensamståendes barn år 1999 en inkomststandard under socialbidragsnormen.

Större klyftor bland småbarnsfamiljerna

Inkomstspridningen har ökat bland småbarnsfamiljerna. Trots att det är bland de yngsta som inkomsten stigit mest så är det i den gruppen den största andelen barn med låga inkomster återfanns 1999. Närmare 12 procent av 0–5-åringarna levde då i familjer med inkomster under socialbidragsnivån.

Fler lever med ekonomiska svårigheter

Andelen barn i familjer som saknar kontantmarginal har ökat under perioden 1990/91–1999/00, dvs. familjen saknade möjlighet att inom en vecka skaffa fram 14 000 kronor¹. Bland samtliga barn 1990/91 var det 15 procent som levde i familjer som saknade kontantmarginal, motsvarande andel 1999/00 var 21 procent. Bland barn med ensamstående föräldrar saknade hela 42 procent kontantmarginal 1999/00.

Mot slutet av 1990-talet var det omkring hälften av barnen med ensamstående föräldrar som under en 12-månadersperiod levt i en familj där man haft svårigheter att klara utgifter för mat, hyra, räkningar m.m.

Bättre med åren?

Äldre föräldrar innebär vanligtvis högre inkomster. Men den förväntade ekonomiska standarden kan bli sämre eller skjutas upp när syskon tillkommer eller föräldrar separerar. Det är många faktorer, både yttre och inre, som påverkar familjens ekonomi och hur den utvecklas under barndomens lopp. Negativa ekonomiska effekter av förändringar i familjesammansättningen kan förstärkas om de inträffar under en period då de allmänna försörjningsvilkoren är sämre.

För barn som gick från att bo med sammanboende föräldrar och utan några syskon till att 3 eller 4 år senare bo med ensamstående förälder och med minst ett syskon minskade den disponibla inkomsten i snitt med ca 40 procent.

Fattig år efter år

Vi har sett att under 1996 var det i snitt vart 8:e barn som var fattigt enligt ett av de fattigdomsdefinitioner vi använder här. Men är det samma barn som är fattiga år efter år? Med olika sätt att mäta visar det sig att under 1990-talet var det närmare 11 procent som levde i en familj med inkomster under socialbidragsnormen under minst 3 år. Andelen barn i familjer som mottagit socialbidrag var ungefär densamma. Tolv procent har levt i en familj som tagit emot socialbidrag under minst 3 år.

Många barn saknar sparad slant

När de ekonomiska möjligheterna finns försöker många föräldrar och mor- och farföräldrar att spara till sina barn och barnbarn. Sparandet är kanske tänkt att vara en grundplåt vid eftergymnasiala studier eller till en bostad. Men långt ifrån alla har råd. Minst hälften av barnen saknade helt eller hade små besparingar 1999 enligt kontrolluppgifter från banker, kreditinstitut m.m. Medianen, värdet i mitten, var drygt 2 000 kronor för barn 0–17 år och det var drygt 40 procent av barnen som helt saknade besparingar.

¹ År 1996–2000: 14 000 kronor. Dessförinnan motsvarande lägre belopp. Se not sid 20.

Inledning

God ekonomi skapar trygghet och ökar möjligheten för individen och familjen att själv påverka sin livssituation. Det handlar om att familjen har resurser, en ekonomisk buffert, att klara både löpande utgifter och oförutsedda händelser. Om det är svårt att få inkomsten att räcka till de löpande utgifterna blir det också omöjligt att spara till oförutsedda händelser och planerade mål. Människors ekonomiska standard har stor betydelse för deras möjligheter att välja exempelvis bostad, fritidssysselsättning och hur de vill tillbringa sin semester.

Syftet med den här rapporten är att beskriva hur barnens och deras familjers ekonomiska standard har utvecklats under åren 1991–1999. I rapporten har uppgifter sammanställts som bl.a. visar hur den disponibla inkomsten utvecklats för barnen och deras familjer. Med hjälp av fattigdomsmått har utvecklingen för de mest utsatta barnen beskrivits, exempelvis andelen barn som är fattiga år efter år. Även barnens och deras familjers förmögenhet 1999 beskrivs i ett kapitel.

Barnen i fokus

Barnen är en stor grupp i befolkningen. Ungefär 20 procent av befolkningen är i åldrarna 0–17 år och räknas därmed som barn.

I denna rapport är det barnen som står i fokus och som utgör redovisningsenheter. Det är barnens fördelning på fattig eller rik och förändringar i barnens situation som beskrivs. Det är inte barnfamiljerna som är redovisningsenhet här, vilket annars brukar vara det vanliga. Genom att barn är redovisningsenhet kan vi beräkna antal och andel barn som lever i familj med knappa ekonomiska resurser. Barnens ekonomiska standard bestäms givetvis av vilken familj de tillhör och hur standarden ser ut i familjen.

När är man barn?

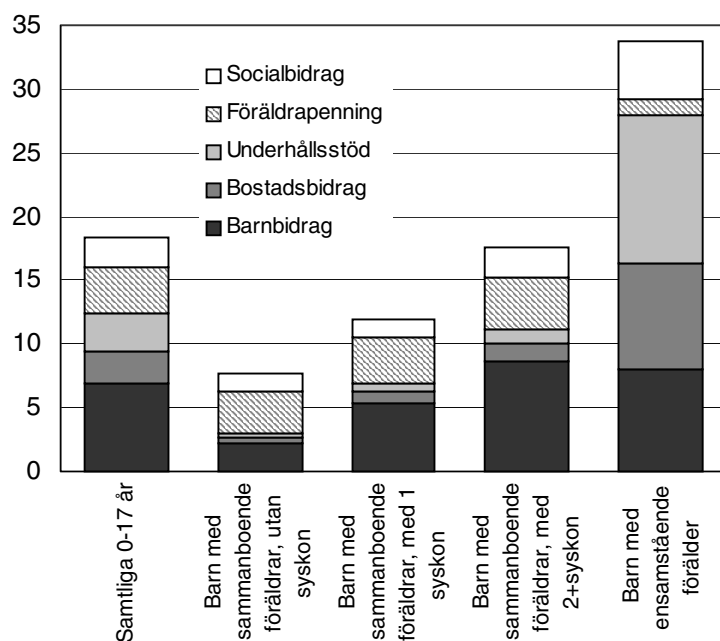
Ja, även om man i sina föräldrars ögon alltid är barn så måste vi i statistiken bestämma oss för vad vi menar med barn.

Till barn räknar vi 0–17-åringar. I de åldrarna bor de allra flesta kvar hemma med sina föräldrar. Endast ett par procent av 16–17-åringarna har flyttat hemifrån.

Valet av 18 år som övre gräns för när man ska räknas som barn motiveras av att man i Sverige och i många andra länder är myndig från och med 18 år. Enligt FN:s barnkonvention räknas man också som barn tills man fyller 18 år.

Under barnåren är föräldrarnas förmåga att bidra med ekonomiska resurser avgörande för barnens ekonomiska standard. Grunden för familjens inkomster utgörs till allra största delen av föräldrarnas inkomster från förvärvsarbete. Stor betydelse har också de olika former av stöd som ges till barnfamiljerna, exempelvis barnbidrag och bostadsbidrag. För de ensamstående föräldrarna utgör underhållsstödet en viktig del.

Familjestödets andel av den disponibla inkomsten i barnens familjer 1999. Hemmaboende barn 0–17 år. Procent

Källa: SCB Undersökningen Hushållens Ekonomi 1999 (HEK)

Föräldrapenningen är beräknad netto, dvs. efter skatt

Hur inkomsten fördelas inom den enskilda familjen saknar vi här kunskap om. I det följande redovisas därför uppgifterna om inkomster med innebörden att barnen lever i familjer där inkomsten eller den ekonomiska standarden ser ut så eller så. Barnet lever i en fattig familj eller barnet lever i en välbärgad familj. Vi gör inget antagande om fördelningen inom familjen. Underförstått blir det ändå som om den ekonomiska standarden delas lika inom familjen.

Vid redovisning av förmögenhetsuppgifter redovisas både barnens egna förmögenhet och familjens sammanlagda förmögenhet.

Hemmaboende barn

I rapporten följer vi hemmaboende barn 0–17 år. Med hemmaboende barn menas barn som den 31/12 undersökningsåret var folkbokförda på samma fastighet som sina föräldrar.

Med föräldrar avses här för enkelhetens skull barnets vårdnadshavare, t.ex. biologiska föräldrar, adoptivföräldrar eller andra vuxna som barnet lever samman med.

Många ungdomar väljer att bo med sina föräldrar även efter de har fyllt 18 år. Det påverkar naturligtvis familjens ekonomiska villkor. Vi gör ingen specialredovisning för ungdomar 18 år och äldre men vi har valt att räkna med ungdomar 18–21 år som bor kvar hemma. De räknas med i familjen och påverkar familjeinkomsten både på inkomst- och utgiftssidan.

Vägen genom barndomen

Familjens inkomster förändras under barnens uppväxtår. När barnen är små deltidsarbetar ofta någon av föräldrarna, oftast mamman, och därmed blir familjens inkomster lägre. När barnen blir äldre väljer föräldrarna att arbeta mer och därmed ökar inkomsterna. Föräldrarna har även de blivit äldre med mer erfarenhet från arbetslivet vilket oftast betyder högre inkomster. Men förväntad högre ekonomisk standard kan skjutas upp eller utebli om exempelvis familjen växer med fler barn eller föräldrarna separerar.

Med åren samlas, om möjligheten finns, tillgångar i familjen. Fler äger sin bostad, en del också fritidshus och den genomsnittliga förmögenheten ökar.

Många barn arbetar under lov och helger och skaffar sig på så vis egna inkomster. Det gäller i stort sett bara de äldsta barnen. En del barn har också egen förmögenhet.

Att mäta inkomster och fattigdom

För att beskriva barnens och deras familjers inkomster och för att fånga de barn som tillhör de mest utsatta grupperna ekonomiskt behöver vi ett antal begrepp och mått. Valet av dessa är inte självklart eftersom det finns ett stort antal mått att välja bland och begreppen kan dessutom definieras på olika sätt. Ibland utgör också det tillgängliga datamaterialet en begränsning för vad som är möjligt.

Familjeinkomsten

När vi talar om familjens inkomster menar vi här den disponibla inkomsten. Den disponibla inkomsten är enkelt uttryckt de pengar vi får i handen efter att skatten dragits ifrån och eventuella bidrag har lagts till.

Familjemedlemmarnas, även barnens, sammanlagda inkomster från arbete och kapital inklusive transfereringar² och med skatter och negativa transfereringar frångagna utgör därmed familjens disponibla inkomst. Den disponibla inkomsten är här definierad på samma sätt som i den officiella inkomststatistiken.

Mellan familjer med olika storlek och åldersstruktur finns det skillnader i försörjningsbörda och de skalfördelar man kan dra nytta av. Därför behöver man relatera inkomsten till försörjningsbördan vid inkomstjämförelser. Det görs genom att man med hjälp av en s.k. ekvivalensskala räknar om den disponibla inkomsten med hänsyn till antalet familjemedlemmar och de skalfördelar som uppstår i större familjer. Den på så sätt omräknade eller justerade inkomsten kallas disponibel inkomst per konsumtionsenhet (k.e.). Läs mer om disponibel inkomst, konsumtionsenheter och ekvivalensskala under rubriken Inkomstbegrepp.

Fattigdomsmått och inkomststandard

Vi har valt ett fattigdomsstreck som överensstämmer med det som används av EU. Måttet för att mäta fattigdom utgår ifrån familjens disponibla inkomst. Fattigdomsstrecket lägger man vid 50, 60 eller 70 procent av landets medianinkomst per konsumtionsenhet. Vi har i den här rapporten använt gränsen 50 procent av medianen vilket innebär att familjen definieras som fattig om den disponibla inkomsten per konsumtionsenhet understiger halva medianinkomsten.

Vi använder också ett annat mått för att fånga de barn som lever i familjer med begränsade ekonomiska möjligheter, inkomststandard³. Familjens

² Med transfereringar avses här barnbidrag, bostadsbidrag, socialbidrag, föräldrapenning, sjukpenning, underhållsstöd, studiemedel, pensioner m.m. Ibland talar man om skatt som en negativ transferering. Till de negativa transfereringarna hör också betalt underhållsstöd och återbetalt studielån.

³ Ibland talar man om ekonomisk bärkraft som synonymt med inkomststandard.

inkomststandard kan sägas besvara frågan: Räcker familjens disponibla inkomster till att försörja en familj på en nivå som motsvarar socialbidragsnormen⁴? Ett värde på inkomststandarden som ligger under 1 innebär med vår definition att inkomsten inte räcker till. Om inkomststandarden överstiger 2 betyder det att inkomsten skulle räcka till att försörja två familjer av samma storlek. Läs mer om inkomststandard under rubriken Inkomstbegrepp.

Därmed har vi två olika mått för att fånga de sämst ställda barnen. Ett mått som relaterar familjens inkomst till den allmänna inkomstnivån och dess förändring och ett annat mått som relaterar till socialbidragsnormen.

Våra källor

Vi har använt tre av SCB:s undersökningar för vår studie. Hushållens ekonomi (HEK) är en urvalsundersökning vars huvudsyfte är att beskriva individernas och hushållens inkomster samt inkomstfördelningen. Även Undersökningen av levnadsförhållanden (ULF) är en urvalsundersökning. Den undersökningen belyser befolkningens välfärdsförhållanden ur ett stort antal perspektiv; hälsa, ekonomiska resurser, utbildning, boende, fritidsvanor, sociala relationer, utsatthet för brott m.m.

Med hjälp av den totalräknade inkomst- och förmögenhetsundersökningen (IoF) kan vi följa barnen genom barndomen. Läs mer om undersökningarna under rubriken Datamaterial.

⁴ Vi har använt en norm som bygger på tidigare utgiftsnivåer vid socialbidragsprövning (rekommenderade av Socialstyrelsen 1986) uppräknade till dagens penningvärde.

Förändringar under perioden 1991–1999

1990-talet kännetecknas av en rad förändringar som påverkade familjernas förutsättningar för försörjning.

Arbetsmarknaden

Inkomster från förvärvsarbete är den viktigaste inkomstkällan för individerna och familjerna. I och med att arbetslösheten ökade och sysselsättningen minskade under 1990-talet fick allt fler känna på försämringar i den privata ekonomin. Tyvärr är det ofta de som redan från början har de sämsta förutsättningarna som drabbas hårdast. Ungdomar, ensamstående mödrar samt utrikes födda hör till de mest utsatta grupperna under 1990-talet⁵ och alla har de svag anknytning till arbetsmarknaden. En förbättring för de förvärvsarbetande, dock inte för alla, är att reallönenivån har ökat mer under 1990-talet än under tidigare årtionden.

Välfärdssystemet

År 1996 sänktes barnbidraget från 750 kr till 640 kr och samtidigt beviljades inte några nya flerbarnstillägg. Under detta år sänktes också ersättningsnivån för exempelvis sjukpenning, föräldrapenning och A-kasseersättning till 75 procent av den sjukpenninggrundande inkomsten (SGI). Under 1998 återställdes barnbidraget till 750 kr och flerbarnstilläggen beviljades återigen samtidigt som ersättningsnivån för de ovan nämnda dagersättningarna höjdes till 80 procent av inkomsten.

Eftersom reallönerna har stigit har allt fler fått inkomster (SGI) som överstiger taket, dvs. 7,5 basbelopp, i de inkomstrelaterade ersättningarna och därmed kompenseras inte den gruppen för inkomstbortfall i samma utsträckning som de med lägre inkomster.

Genom ändrad lagstiftning och striktare tillämpning hos kommunerna har kraven för att få socialbidrag skärpts under perioden samtidigt som ersättningsnivån har sänkts.

Invandringen

Barn med utrikesfödda föräldrar är en särskilt utsatt grupp. Men stora skillnader finns inom denna grupp när det gäller inkomstnivåer. Skillnaderna förklaras till stor del av hur länge man har varit bosatt i landet och från vilken del av världen man kommer.

Under åren 1992–1995 tog Sverige emot ett stort antal flyktingar. Merparten, omkring 80 000, kom från det forna Jugoslavien. Till största delen var det familjer med barn eller personer i barnafödande ålder som kom till Sverige. De första åren efter invandringen är många till stor del beroende

⁵ Välfärdsbokslut för 1990-talet – en sammanfattning (SOU 2001:79)

av ekonomiskt stöd i form av exempelvis socialbidrag. När neddragningar inom välfärdssystemet genomförs är därför barnen till invandrarföräldrar extra utsatta. För invandrargruppen har det varit svårare att ta sig in på arbetsmarknaden och när arbetslösheten ökade drabbades de extra hårt.

Att vara barn på 1990-talet – ett tvärsnittsperspektiv

Under mitten av 1990-talet drabbades så gott som alla grupper, utom de äldsta, i befolkningen av i genomsnitt minskade inkomster. Bland barnen i olika åldersgrupper och i familjer med olika sammansättning är 1996 det år som i de flesta fall markerar bottennivån. Vi har därför valt att jämföra inkomstutvecklingen mellan de år som kännetecknar början, botten och slutet på vår studerade period, dvs. åren 1991, 1996 och 1999. I tabellbilagan återfinns mer innehållsrika tabeller för de år under 1990-talet vi i dagsläget har möjlighet att göra beräkningar för med tillgänglig metod. I det här avsnittet studerar vi barnen som grupp. De förändringar vi noterar visar på skillnader mellan de som var barn 1991 och de som var barn 1996 eller 1999. Det är inte samma individer som tillhör barngruppen år från år. Barn har fötts, avlidit, invandrat, utvandrat och blivit vuxna.

Inkomsternas utveckling

För barnen och deras familjer minskade den genomsnittliga disponibla inkomsten per konsumtionsenhet med ungefär 10 procent mellan 1991 och 1996. Minskningen var något mindre för gruppen barn i familj med högst ett syskon och med drygt 11 procent när det fanns två eller flera syskon i familjen. För barngruppen med sammanboende föräldrar minskade den disponibla inkomsten per konsumtionsenhet med knappt 10 procent och med drygt 12 procent för barn med ensamstående föräldrar.

Mellan 1996 och 1999 har den genomsnittliga disponibla inkomsten per konsumtionsenhet ökat för barn i samtliga familjetyper och allra mest ju fler syskon som finns i familjen. Men då ska vi komma ihåg att fler barn i familjen vanligtvis betyder lägre inkomstnivå. Den större ökningen för barn i flerbarnsfamiljer förklaras bland annat av barnbidragshöjning och av att flerbarnstillägget återinförts under år 1998. För hela gruppen barn och deras familjer var ökningen i genomsnitt 9 procent men trots detta uppnåddes inte 1991 års inkomstnivå. Gruppen barn med sammanboende föräldrar och med högst ett syskon hamnade 1999 på samma nivå som 1991. Barn i familjer med annan sammansättning har i snitt mindre disponibel inkomst per konsumtionsenhet år 1999 än vad motsvarande grupp hade 1991. Den största minskningen, drygt 5 procent, gäller barn med ensamstående föräldrar.

Disponibel inkomst per konsumtionsenhet för hemmaboende barn 0–17 år i familjer 1991, 1996 och 1999. Median i tkr per konsumtionsenhet i 1999 års priser

Familjetyp	Disponibel inkomst per konsumtionsenhet, i tusen kronor per konsumtionsenhet					
	Median			Förändring i %		
	1991	1996	1999	96/91	99/96	99/91
Hemmaboende barn 0-17 år	99	89	97	-10,1	9,0	-2,0
utan syskon	117	108	116	-7,7	7,4	-0,9
med 1 syskon	104	94	103	-9,6	9,6	-1,0
med 2+syskon	86	76	84	-11,6	10,5	-2,3
Barn med sammanboende föräldrar	102	92	101	-9,8	9,8	-1,0
därav utan syskon	125	115	125	-8,0	8,7	0,0
med 1 syskon	107	98	107	-8,4	9,2	0,0
med 2+syskon	88	78	87	-11,4	11,5	-1,1
Barn med ensamstående förälder	88	77	83	-12,5	7,8	-5,7
därav utan syskon	98	93	95	-5,1	2,2	-3,1
med syskon	80	72	79	-10,0	9,7	-1,3
därav med ensamstående mor	85	75	81	-11,8	8,0	-4,7
Samtliga 0-17 år	99	89	97	-10,1	9,0	-2,0

Källa: SCB Undersökningen Hushållens ekonomi (HEK)

Disponibel inkomst per konsumtionsenhet = familjens disponibla inkomst omräknad med hänsyn till antalet familjemedlemmar och skalfördelar i större familjer.

Den genomsnittliga förändringen för barnen och deras familjers disponibla inkomst per konsumtionsenhet mellan 1991 och 1996 var ungefär minus 10 procent som vi tidigare har nämnt. Men hur ser förändringen ut för barn i olika åldersgrupper? Ja, mellan 1991 och 1996 är den procentuella minskningen i stort sett densamma för samtliga åldersgrupper. Mellan 1996 och 1999 däremot, då alla grupperna fick ökade disponibla inkomster, ser vi skillnader mellan grupperna.

Disponibel inkomst per konsumtionsenhet för hemmaboende barn 0–17 år i familjer 1991, 1996 och 1999. Median i tkr per konsumtionsenhet i 1999 års priser

Barnets ålder	Disponibel inkomst per konsumtionsenhet, i tusen kronor per konsumtionsenhet					
	Median			Förändring i %		
	1991	1996	1999	96/91	99/96	99/91
0-5 år	98	89	100	-9,2	12,4	2,0
6-12 år	97	88	96	-9,3	9,1	-1,0
13-17 år	104	94	96	-9,6	2,1	-7,7
<u>Samtliga 0-17 år</u>	<u>99</u>	<u>89</u>	<u>97</u>	<u>-10,1</u>	<u>9,0</u>	<u>-2,0</u>

Källa: SCB Undersökningen Hushållens ekonomi (HEK)

Disponibel inkomst per konsumtionsenhet= familjens disponibla inkomst omräknad med hänsyn till antalet familjemedlemmar och skalfördelar i större familjer.

Det är gruppen barn 0–5 år som fått den genomsnittligt största ökningen, drygt 12 procent. Därmed är det gruppen 0–5 år som 1999 lever i familjer med den i snitt högsta disponibla inkomsten per konsumtionsenhet. Tidigare har vi i våra mätningar uppmätt de högsta inkomsterna för de äldsta barnen. Vi vet att benägenheten att skaffa barn har minskat för unga kvinnor med låga inkomster under 1990-talet⁶. Kvinnor med utbildning och högre inkomst föder däremot barn i samma utsträckning som tidigare. Äldre, välutbildade personer med högre inkomster är troligen överrepresenterade bland de yngsta barnens föräldrar vilket kan förklara de genomsnittligt högsta inkomsterna bland 0–5-åringarna.

När vi studerar hela befolkningen ser vi att den genomsnittliga förändringen 1991–1999 för samtliga individer är 0 procent, dvs. nivån är oförändrad. Om vi jämför dem som tillhörde gruppen 65 år och äldre 1991 med motsvarande grupp 1996 så visar sig pensionärerna vara de enda som hade fått en högre disponibel inkomst per konsumtionsenhet. Förklaringen till detta ligger i att de nya individer som kommer in i gruppen har högre pensionsinkomster än vad de äldsta som dör ut ur gruppen hade. De yngsta vuxna utan barn, grupperna i åldrarna 18–21 respektive 22–29 år, är de som mellan åren 1991 och 1996 fått den kraftigaste minskningen av den disponibla inkomsten per konsumtionsenhet. Just den här gruppen har haft det svårt att ta sig in på arbetsmarknaden under 1990-talet. Men under perioden 1996 till 1999 har också de här grupperna i snitt fått se en ökning av den disponibla inkomsten.

⁶ RFV analyserar 2001:8: *När har vi råd att skaffa barn?*
SOU 2000:37 *Välfärdens förutsättningar*

Disponibel inkomst per konsumtionsenhet för hemmaboende barn 0–17 år i familjer samt vuxna utan barn 1991, 1996 och 1999. Median i tkr per konsumtionsenhet i 1999 års priser

Familjetyp	Disponibel inkomst per konsumtionsenhet, i tusen kronor per konsumtionsenhet					
	Median			Förändring i %		
	1991	1996	1999	96/91	99/96	99/91
Hemmaboende barn 0-17 år	99	89	97	-10,1	9,0	-2,0
Som jämförelse						
Ej hemmaboende ungdomar 18-21 år	98	72	78	-26,5	8,3	-20,4
Ensamstående vuxna utan barn	113	106	113	-6,2	6,6	0,0
22-29 år	122	105	112	-13,9	6,7	-8,2
30-64 år	136	124	132	-8,8	6,5	-2,9
65- år	89	93	97	4,5	4,3	9,0
Sammanboende vuxna utan barn	143	137	152	-4,2	10,9	6,3
22-29 år	153	138	153	-9,8	10,9	0,0
30-64 år	163	153	169	-6,1	10,5	3,7
65- år	107	111	119	3,7	7,2	11,2
Samtliga 22-64 år utan barn	149	137	148	-8,1	8,0	-0,7
Samtliga 65- år utan barn	99	101	106	2,0	5,0	7,1
Samtliga 22- år utan barn	129	123	134	-4,7	8,9	3,9
<u>Samtliga 0- år</u>	<u>113</u>	<u>105</u>	<u>113</u>	<u>-7,1</u>	<u>7,6</u>	<u>0,0</u>

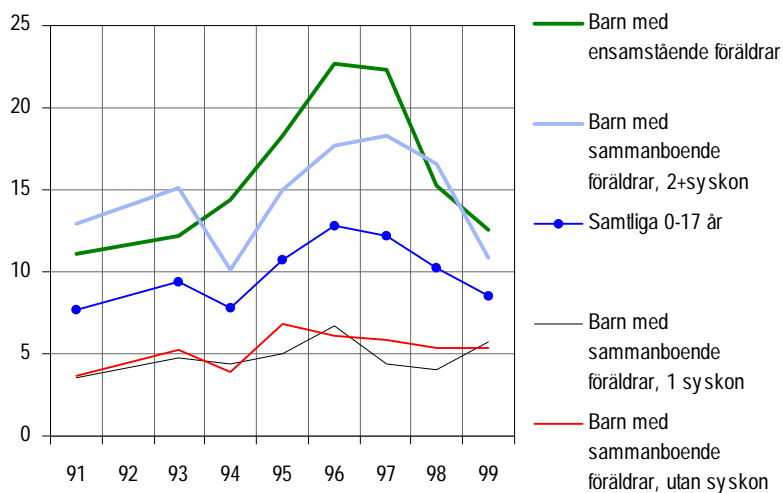
Källa: SCB Undersökningen om Hushållens ekonomi (HEK)

Disponibel inkomst per konsumtionsenhet= familjens disponibla inkomst omräknad med hänsyn till antalet familjemedlemmar och skalfördelar i större familjer.

De ekonomiskt utsatta barnen

Bland barnen var det cirka 10 procent av dem med sammanboende föräldrar och drygt 22 procent av barn med ensamstående föräldrar som 1996 levde med en inkomst under socialbidragsnormen. Motsvarande andel för 1991 var 7 respektive 11 procent. 1999 har andelarna minskat och är nu drygt 7 respektive 12 procent, i det närmaste på 1991 års nivå. Trots minskningen är det i genomsnitt vart 8:e barn med ensamstående förälder som lever under socialbidragsnormen. Barn som lever i flerbarnsfamiljer tillhör oftare familjer med låg inkomststandard. Det gäller samtliga år under den undersökta perioden. År 1996 var det närmare 20 procent av samtliga barn med minst två syskon som levde i familjer med inkomst under socialbidragsnormen.

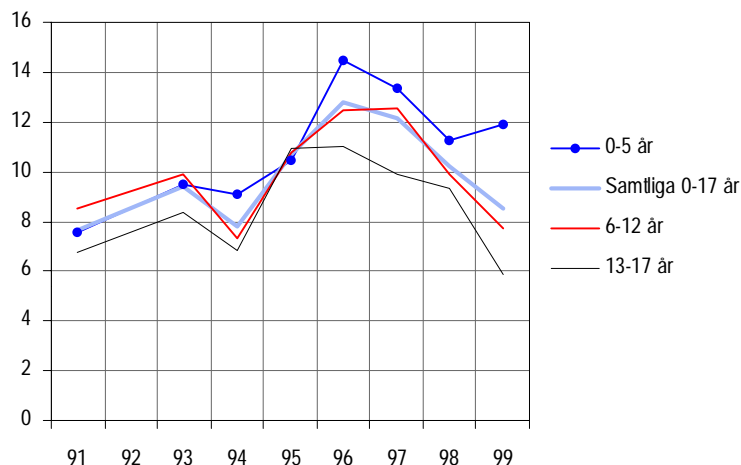
Hemmaboende barn, 0–17 år, efter familjetyp i familjer med inkomst under socialbidragsnormen 1991, 1993–1999. Procent

Källa: SCB Undersökningen om Hushållens ekonomi (HEK)

För åldersgrupperna 6–12 år och 13–17 år var andelen barn med inkomststandard under socialbidragsnormen mindre 1999 än 1991 men för gruppen 0–5 år var andelen större, närmare 12 procent mot drygt 7 procent 1991.

Hemmaboende barn, 0–17 år, efter ålder i familjer med inkomst under socialbidragsnormen 1991, 1993–1999. Procent

Källa: SCB Undersökningen om Hushållens ekonomi (HEK)

Andelen barn som levde i familjer med en disponibel inkomst per konsumtionsenhet som var mindre än halva medianinkomsten för samtliga, ökade i alla åldersklasser fram till 1997. Under åren 1998–1999 minskade andelen utom för åldersgruppen 0–5 år, dvs. samma mönster som vi ser när det gäller andelen med inkomststandard under socialbidragsnormen. Men det är i gruppen 0–5 år som vi har uppmätt de största inkomstförändringarna i positiv riktning, så stora att de yngsta barnen i genomsnitt tillhör familjer med den högsta inkomstnivån. Så trots den genomsnittligt högsta inkomstnivån är det här vi hittar den största andelen fattiga barn. Det tyder på att inkomstökningen inte har kommit alla till gagn utan inkomstspridningen har ökat i den här gruppen vilket vi också resonerade kring tidigare.

Hemmaboende barn, 0–17 år, i familjer med disponibel inkomst per konsumtionsenhet under 50 procent av medianen 1991, 1993–1999. Procent

Barnets ålder	Disponibel inkomst per konsumtionsenhet							
	Andel (%) under							
	50% av median för samtliga							
	1991	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
0-5 år	3,9	4,0	3,6	4,4	5,1	5,1	5,9	6,5
6-12 år	4,7	4,8	3,6	4,0	5,3	6,1	5,4	5,4
13-17 år	4,0	5,4	3,9	5,9	4,2	6,1	5,1	3,3
0-17 år	4,2	4,7	3,7	4,6	5,0	5,8	5,5	5,2

Källa: SCB Undersökningen om Hushållens ekonomi (HEK)

Disponibel inkomst per konsumtionsenhet= familjens disponibla inkomst omräknad med hänsyn till antalet familjemedlemmar och skalfördelar i större familjer.

Andelen med inkomststandard under socialbidragsnormen i befolkningen ökade från 6,5 procent 1991 till drygt 9 procent 1996 för att därefter minska till 1991 års nivå den undersökta periodens sista år, 1999. Ej hemmaboende ungdomar 18–21 år är den grupp som drabbades hårdast under den undersökta perioden. Andelen med en inkomststandard under socialbidragsnormen var drygt 40 procent 1999. Många av de här ungdomarna får ekonomiskt stöd från sina föräldrar vilket vi inte fångar i inkomststatistiken. Därmed är ungdomarnas inkomster underskattade och föräldrarnas överskattade.

Hemmaboende barn, 0–17 år, i familjer samt vuxna utan barn med inkomst under socialbidragsnormen 1991, 1993–1999. Procent

Familjetyp	Inkomststandard							
	Andel (%) med							
	inkomststandard under socialbidragsnormen							
	1991	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Samtliga 0-17 år	7,7	9,4	7,8	10,7	12,8	12,2	10,2	8,5
Ej hemmaboende ungdomar 18-21 år	25,0	34,2	39,2	49,0	47,4	46,3	49,9	42,0
Ensamstående vuxna utan barn	9,4	9,6	8,6	9,0	10,3	9,6	9,7	7,6
22-29 år	10,2	13,3	12,1	13,5	18,4	12,5	16,4	11,2
30-64 år	4,7	6,9	5,1	6,2	6,0	7,1	5,6	4,8
65- år	13,7	10,6	10,8	9,9	10,6	11,1	11,0	9,1
Sammanboende vuxna utan barn	3,0	3,1	2,1	2,8	3,0	2,5	2,6	2,1
22-29 år	1,6	2,6	2,2	3,7	4,2	3,4	3,8	1,5
30-64 år	2,1	2,8	1,6	2,5	2,8	2,3	2,2	1,8
65- år	4,7	3,6	2,7	2,8	2,9	2,4	2,9	2,8
Samtliga 22-64 år utan barn	3,9	5,4	4,1	5,2	6,0	5,1	5,4	3,9
Samtliga 65- år utan barn	8,8	6,6	6,1	6,0	6,4	6,4	6,7	5,7
Samtliga 22- år utan barn	5,7	5,8	4,8	5,5	6,2	5,6	5,8	4,6
<u>Samtliga 0- år</u>	<u>6,5</u>	<u>7,3</u>	<u>6,4</u>	<u>8,1</u>	<u>9,1</u>	<u>8,6</u>	<u>7,9</u>	<u>6,6</u>

Källa: SCB Undersökningen om Hushållens ekonomi (HEK)

Ekonomisk buffert

Ekonomisk trygghet handlar om att familjen har resurser, en ekonomisk buffert, att klara både löpande utgifter och oförutsedda händelser. Om det är svårt att få inkomsten att räcka till de löpande utgifterna blir det också omöjligt att spara till exempelvis oförutsedda händelser och semesterresor. För de familjer som inte kan spara själva är möjligheten att kunna låna pengar den enda utvägen då något oförutsett inträffar.

I undersökningen av levnadsförhållanden (ULF) vänder man sig till familjen och frågar om man kan skaffa fram 14 000 kronor⁷ inom en vecka. Att familjen har denna kontantmarginal behöver inte betyda att man har egna

⁷ Frågan är ställd: "Om du plötsligt skulle hamna i en oförutsedd situation där du på en vecka måste skaffa fram 14 000 kr, skulle du klara det?". (1990: 10 000 kr, 1991–1993: 12 000 kr, 1994–1995: 13 000 kr, 1996–2000: 14 000 kr).

sparade medel. Pengarna kanske man kan låna på banken eller från släktingar och vänner. I ULF frågar man också om man under de senaste 12 månaderna haft svårigheter att klara utgifter för mat, hyra, räkningar m.m., dvs. om man haft svårigheter att klara de löpande, återkommande utgifterna. Detta är två mått som på ett tydligt sätt illustrerar om familjen får pengarna att räcka, både till de dagliga utgifterna och till oförutsedda händelser.

Kontantmarginal

Andelen barn i familjer som saknar kontantmarginal har ökat under perioden 90/91–99/00. Bland samtliga barn 90/91 var det 15 procent som levde i familjer där man saknade kontantmarginal, motsvarande andel 99/00 var 21 procent. Ökningen gäller dock inte gruppen barn med två förvärvsarbetande föräldrar, där nivån ligger på 10 procent både 90/91 och 99/00. Bland barn med ensamstående föräldrar steg andelen som saknar kontantmarginal från drygt 30 procent 90/91 till 42 procent 99/00. Under åren 96/97 var andelen som saknade kontantmarginal bland barn med ensamstående förälder så hög som 50 procent. Det var alltså i genomsnitt hälften av barnen med ensamstående föräldrar som levde i familjer där man saknade kontantmarginal, dvs. man saknade möjlighet att inom en vecka skaffa fram 14 000 kronor.

Hemmaboende barn, 0–17 år, i familjer som saknar kontantmarginal 1990/91–1999/00. Procent

Barnets ålder Familjetyp	Saknar kontantmarginal					
	Andel i %					
	90/91	92/93	94/95	96/97	98/99	99/00
0-5 år	18	22	25	27	21	21 ± 3
6-12 år	14	19	25	26	22	21 ± 2
13-17 år	12	18	22	23	22	21 ± 3
Samtliga 0-17 år	15	20	25	25	22	21 ± 2
Hemmaboende barn						
därav utan syskon	15	22	24	23	21	19 ± 4
med 1 syskon	13	17	21	21	19	18 ± 2
med 2+syskon	17	23	29	33	27	26 ± 3
Barn med sammanboende föräldrar	12	15	20	20	17	16 ± 1
därav utan syskon	11	14	18	16	15	10 ± 3
med 1 syskon	12	13	16	17	13	14 ± 2
med 2+syskon	14	18	26	27	24	23 ± 3
Barn med sammanboende föräldrar						
därav en förvärvsarb. förälder	22	27	29	34	28	30 ± 4
två förvärvsarb. föräldrar	10	10	13	12	10	10 ± 1
Barn med ensamstående föräldrar	31	47	48	50	44	42 ± 6
därav med ensamstående mor	35	52	53	54	51	47 ± 6
Samtliga 0-17 år	15	20	25	25	22	21 ± 2

Källa: SCB Undersökningen av levnadsförhållanden (ULF)

Två på varandra följande års urval har lagts samman till s.k. dubbelårgång.

Andel som saknar kontantmarginal 1999/2000 ges med 95-procentigt konfidensintervall.

Löpande utgifter

Bland barn med ensamstående föräldrar är andelen som lever i familjer där man haft svårt att klara löpande utgifter mycket hög under hela den undersökta perioden, 90/91 var det 47 procent och 98/99 över 50 procent. Med andra ord, omkring hälften av barnen med ensamstående föräldrar har under en 12 månadersperiod levt i familj som haft svårigheter att klara utgifter för mat, hyra, räkningar m.m.

Hemmaboende barn, 0–17 år, i familjer med svårigheter att betala löpande utgifter 1990/91–1999/00. Procent

Barnets ålder Familjetyp	Svårt att betala löpande utgifter					
	Andel i procent					
	90/91	92/93	94/95	96/97	98/99	99/00
0–5 år	26	30	31	33	29	25 ± 4
6–12 år	21	24	30	31	31	25 ± 4
13–17 år	16	21	26	25	27	23 ± 4
Samtliga 0–17 år	21	26	30	30	29	24 ± 2
Hemmaboende barn						
därav utan syskon	20	25	29	27	27	21 ± 5
med 1 syskon	20	23	27	27	26	22 ± 3
med 2+syskon	24	30	35	37	36	30 ± 4
Barn med sammanboende föräldrar						
därav utan syskon	13	17	23	18	19	12 ± 4
med 1 syskon	18	19	21	22	17	16 ± 3
med 2+syskon	20	24	33	34	33	27 ± 4
Barn med sammanboende föräldrar						
därav en förvärvsarb. förälder	27	31	38	42	32	30 ± 6
två förvärvsarb. föräldrar	16	16	20	18	17	15 ± 2
Barn med ensamstående föräldrar						
därav mödrar	47	53	50	53	58	48 ± 8
	51	57	53	53	64	55 ± 9
Samtliga 0–17 år	21	26	30	30	29	24 ± 2

Källa: SCB Undersökningen av levnadsförhållanden (ULF)

Två på varandra följande års urval har lagts samman till s.k. dubbelårgång.

Andel med svårighet att betala löpande utgifter 1999/2000 ges med 95-procentigt konfidensintervall.

Från småbarn till tonåring – ett longitudinellt perspektiv

Ända fram till slutet av 1990-talet har det sett ut som om barnen, ju äldre de blivit, kommit att leva i allt bättre ställda familjer. Äldre barn har haft det genomsnittligt bättre än yngre barn. Föräldrar har med tiden fått bättre inkomster både genom högre lön och fler arbetstimmar. Deltidsarbete blir med barnens ökande ålder inte lika nödvändigt.

Men samtidigt har familjen kanske med åren blivit större med högre utgifter som följd. Många föräldrar har separerat och det har betytt ökade ekonomiska påfrestningar. Sammantaget är det många faktorer som påverkar den ekonomiska standarden i familjerna och som bestämmer hur den utvecklas under barndomens lopp.

För första gången har vi nu haft tillfälle följa några grupper barn över ett antal år och direkt se hur den ekonomiska levnadsstandard förändrats. Där framgår tydligt att det är långt ifrån självklart att ekonomin i familjerna blir bättre med åren.

På längden och tvären

Hittills har vi sett på inkomstutvecklingen ur ett tvärsnittsperspektiv. Det innebär att vi ser på befolkningsgrupper vid olika tidpunkter. En tidserie med tvärsnittsdata för åren 1991 och 1999 visar exempelvis hur de barn som levde med ensamstående föräldrar 1991 hade det jämfört med hur barn med ensamstående föräldrar hade det 1999. Men tvärsnittstudier säger inget om hur just de barn som levde med ensamstående föräldrar 1991 hade det 1999. Kanske föräldern har flyttat samman med någon ny partner eller kanske eventuella syskon har flyttat från hemmet? För att fånga effekterna av den typen av förändring måste vi följa samma individer över tiden, dvs. via ett longitudinellt perspektiv.

Vi har följt barngruppen under åren på 1990-talet och studerat hur effekter av konjunktursvängningar och förändringar i välfärdssystemet påverkat de som var barn under de olika åren och deras familjers inkomster och ekonomiska buffert. Under uppväxtåren möter många barn också förändringar i sin omedelbara närhet, i familjen. En del barn upplever exempelvis en separation någon gång under sin barndom. Omkring en fjärdedel av dagens svenskfödda 17-åringar har upplevt att föräldrarna har separerat.

Men genom tvärsnittstudier får vi inte kunskap om hur de ekonomiska förhållandena har utvecklats för de enskilda barnen. Hur ser den genomsnittliga ekonomiska förändringen ut för barn som drabbas av att föräldrarna separerar under hög- respektive lågkonjunktur? Vår longitudinella ansats ger också möjlighet att se om det är samma barn som under lång tid lever i familjer under fattigdomsstrecket.

När vi nu går över till att följa barnen över åren byter vi grundmaterial. I de kommande avsnitten, där vi ska följa samma barn genom åren, använder vi oss av den totalräknade inkomststatistiken, IoF.

Hittills har vi använt oss av urvalsundersökningarna HEK och ULF. I de undersökningarna har vi bara uppgifter om barnen och deras familjer för ett år i taget men i gengäld fångar vi familjesammansättningen bättre. En svaghet med IoF är att uppgiften om familjesammansättningen för barnen i ombildade familjer utan gemensamma barn inte kan mätas. Läs mer om familjebegrepp under rubriken Familjebegreppet.

Familjen förändras

Vi har valt ut tre grupper av barn som vi följer under perioden 1991–1999. Det är barn födda åren 1982, 1986 och 1990. På så sätt har vi begränsat oss men samtidigt täcker vi in barn i olika stadier under barndomen.

Vi gör nedslag vid två tidpunkter för barn födda 1982 och 1990, för barn födda 1986 vid tre tidpunkter, enligt nedanstående schema. Därmed kan vi jämföra den ekonomiska utvecklingen för barn som går från 6 till 9 års ålder samt från 9 till 13 års ålder vid olika tidsperioder under åren 1991–1999.

Undersökningsår för barn i olika ålder efter födelseår.

Barnets ålder	Födelseår		
	1982	1986	1990
6 år		1992	1996
9 år	1991	1995	1999
13 år	1995	1999	

I vår longitudinella studie utgår vi från barn folkbokförda i landet den 31/12 1991. Barn som invandrat under perioden 1992–1999 ingår inte i denna del. Studien i det här avsnittet bygger på uppgifter från SCB:s totalräknade inkomststatistik. Uppgifterna är kompletterade med uppgifter om familjesammansättning. Den familj vi därmed erhållit överensstämmer inte alltid med barnets verkliga familj. För barn som lever i sambofamiljer där de vuxna inte är gifta med varandra och saknar gemensamma barn noterar vi en felaktig familjesammansättning. Det betyder att barn som enligt folkbokföringen bor med antingen mamma eller pappa inte nödvändigtvis bor med endast en vuxen familjeförsörjare.

Hur många barn är då berörda av förändrade familjeförhållande? Ja, låt oss se på ett exempel. I följande tabell återfinns vi familjesammansättningen vid två tidpunkter för barn födda 1990, när barnen är 6 respektive 9 år.

Av 6-åringarna som levde med sammanboende föräldrar var det 9,4 procent som 3 år senare levde med ensamstående förälder⁸. När syskon saknades i familjen var andelen något större (11,5 procent) och när syskon fanns något mindre (8,3 procent).

Av de barn som levde med ensamstående föräldrar var det 18,5 procent som 3 år senare levde med sammanboende föräldrar. Här har vi anledning misstänka att en del levde med sammanboende föräldrar redan vid 6 års ålder, dvs. med sambor utan gemensamma barn. De registeruppgifter vi bygger våra resultat på visar inte hela sanningen.

Till gruppen Övriga hör avlidna barn, barn som emigrerat eller barn som i våra register saknar anknytning till någon vuxen vårdnadshavare. För den gruppen saknar vi helt eller delvis inkomstuppgifter.

Hemmaboende barn födda 1990 efter familjetyp när de var 6 och när de var 9 år. Procent

Familjetyp när barnet är 6 år	Antal	Familjetyp när barnet är 9 år Procentuell fördelning			Samtliga
		Samboende föräldrar	Ensamstående förälder	Övr.	
Samboende föräldrar	101 742	89,3	9,4	1,3	100
Ensamstående förälder	24 022	18,5	79,3	2,2	100
Samtliga	125 764	75,8	22,7	1,5	100

Källa: SCB Inkomst- och förmögenhetsregistret (IoF)

Till gruppen övriga hör barn, 0–17 år, som inte är födda 1982, 1986 eller 1990.

⁸ Kan också vara ensamstående med ny partner men utan gemensamma barn.

Hemmaboende barn födda 1990 efter familjetyp och antal syskon när de var 6 och när de var 9 år. Procent

		Familjetyp när barnet är 9 år Procentuell fördelning					
		Samboende föräldrar		Ensamstående förälder		Övr.	Samtliga
Familjetyp när barnet är 6 år	Antal	utan sysk.	1+ sysk.	utan sysk.	1+ sysk.		
Samboende föräldrar	101 742	5,3	84,0	1,6	7,8	1,3	100
utan syskon	6 402	69,8	15,6	11,5	1,0	2,1	100
1+syskon	95 340	0,9	88,5	1,0	8,3	1,3	100
Ensamstående förälder	24 022	1,6	16,9	25,5	53,8	2,2	100
utan syskon	7 627	4,4	14,9	71,4	7,0	2,3	100
1+syskon	16 395	0,3	17,9	4,2	75,6	2,0	100
Samtliga	125 764	4,6	71,2	6,2	16,6	1,5	100

Källa: SCB Inkomst- och förmögenhetsregistret (IoF)

Familjens betydelse

Om vi studerar de barn som lever i samma familjetyp både när de är 6 och 9 år kan vi tydligt se effekterna av de yttre faktorer som påverkar barnen och deras familjers ekonomi, exempelvis arbetslöshet och förändringar inom socialförsäkringsområdet. För de barn som är födda 1990 och där familjetypen inte förändrats har perioden från 6 till 9 år i genomsnitt inneburit att den disponibla inkomsten per konsumtionsenhet har ökat men för barnen födda 1986 är det tvärtom. Mönstret är detsamma för de barn som går från 9 till 13 år. De barn som är födda 1982 har vid oförändrad familjetyp i snitt en negativ inkomstutveckling. För de barn som är födda 1986 är det tvärtom. Det kan vi se i den serie av tabeller som följer på de kommande sidorna. De grå fälten i tabellerna visar inkomstförändringar vid oförändrad familjetyp.

När utvecklingen varit negativ från 6 till 9 år eller från 9 till 13 år har dessa år inträffat 1992–1995 respektive 1991–1995, dvs. under en tid då arbetslösheten ökade, sysselsättningen minskade och välfärdssystemet nedrustades. Under den här tiden infördes också allmänna egenavgifter och ”värns katt” som belastade inkomsterna. För barn som i samma ålder upplevt en positiv utveckling har denna inträffat 1996–1999, alltså under en tid som kännetecknas av konjunkturuppgång med ökad sysselsättning, ökade real-löneinkomster och höjda ersättningsnivåer i socialförsäkringarna.

Ekonomisk levnadsstandard från 6 till 9 och från 9 till 13 år

Födelseår	Procentuell förändring av familjens disponibla inkomst per konsumtionsenhet	
	från 6 till 9 år	från 9 till 13 år
1982		-6,9
1986	-8,3	7,6
1990	7,7	

Källa: SCB Inkomst- och förmögenhetsregistret (IoF)

Äldre föräldrar innebär vanligtvis högre inkomster. Men den förväntade ekonomiska standarden kan bli sämre eller skjutas upp när syskon tillkommer eller föräldrar separerar. Att barn med ensamstående föräldrar flyttar samman med en ny partner behöver inte innebära att den nytillkomne bidrar med ekonomiskt stöd till barnen. I alla fall inte förrän de gemensamma barnen kommit.

För 6-åringarna som levde med sammanboende föräldrar och 3 år senare har upplevt en separation har den disponibla inkomsten per konsumtionsenhet i snitt minskat. Detsamma gällde för 9-åringarna när vi studerar dem vid 13 års ålder. Minskningen är dock mindre för de barn som upplevde en separation i slutet av 1990-talet då konjunkturen vänt uppåt. Barn som 3 år respektive 4 år tidigare levde med ensamstående föräldrar men vid den studerade tidpunkten bor med sammanboende föräldrar har alla i genomsnitt, förutom då syskon har tillkommit, fått ökade disponibla inkomster per konsumtionsenhet. Om syskon har tillkommit ökade den genomsnittliga disponibla inkomsten per konsumtionsenhet endast för gruppen som blev 9 respektive 13 år 1999. Att gå från att bo med sammanboende föräldrar och utan syskon till att 3 eller 4 år senare bo med ensamstående förälder och med minst ett syskon betyder i snitt en minskad disponibel inkomst per konsumtionsenhet på ca 40 procent.

Barnen i de studerade åldrarna som när de var 6 respektive 9 år levde i en familj utan syskon upplevde alla i snitt en minskad disponibel inkomst per konsumtionsenhet när minst ett syskon kommit till familjen.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att händelser i familjen, exempelvis att föräldrar separerar och att syskon föds, påverkar barns ekonomi. Storleken på förändringarna är naturligtvis till stor del beroende av familjens förutsättningar för försörjning. Förutsättningarna har varierat under 1990-talet. Under åren i mitten på decenniet var förutsättningarna de sämsta men därefter har de i snitt förbättrats för barnen och deras familjer.

Ekonomisk levnadsstandard från 6 till 9 år

6-åringar med **sammanboende föräldrar och utan syskon** efter familjesammansättning som 9-åringar 1995 och 1999. Procent

Familjesammansättning när barnet är 9 år	Född 1986 och 9 år 1995			Född 1990 och 9 år 1999		
	Förändring i %, 9 år/6 år			Förändring i %, 9 år/6 år		
	Disponibel ink. / k.e.	Antal	Andel i procent	Disponibel ink. / k.e.	Antal	Andel i procent
Barn med sammanboende föräldrar	-9,1	5 070	87,3	7,3	5 467	85,4
därav utan syskon	-4,8	4 017	69,2	11,7	4 470	69,8
med 1+ syskon	-25,4	1 053	18,1	-13,2	997	15,6
Barn med ensamstående förälder	-30,5	624	10,7	-22,6	803	12,5
därav utan syskon	-29,2	554	9,5	-21,5	738	11,5
med 1+ syskon	-42,3	70	1,2	-38,3	65	1,0
Övriga		113	1,9		132	2,1
Samtliga	-11,5	5 807	100	3,7	6 402	100

Källa: SCB Inkomst- och förmögenhetsregistret (IoF)

Ekonomisk levnadsstandard från 6 till 9 år

6-åringar med **sammanboende föräldrar och minst 1 syskon** efter familjesammansättning som 9-åringar 1995 och 1999. Procent

Familjesammansättning när barnet är 9 år	Född 1986 och 9 år 1995			Född 1990 och 9 år 1999		
	Förändring i %, 9 år/6 år			Förändring i %, 9 år/6 år		
	Disponibel ink. / k.e.	Antal	Andel i procent	Disponibel ink. / k.e.	Antal	Andel i procent
Barn med sammanboende föräldrar	-7,3	74 316	91,0	10,4	85 296	89,5
därav utan syskon	26,4	938	1,1	47,5	878	0,9
med 1+ syskon	-7,6	73 378	89,9	10,1	84 418	88,5
Barn med ensamstående förälder	-23,0	6 519	8,0	-16,9	8 793	9,2
därav utan syskon	-1,7	736	0,9	9,9	915	1,0
med 1+ syskon	-24,9	5 783	7,1	-19,0	7 878	8,3
Övriga		817	1,0		1 251	1,3
Samtliga	-8,7	81 652	100	7,8	95 340	100

Källa: SCB Inkomst- och förmögenhetsregistret (IoF)

Ekonomisk levnadsstandard från 6 till 9 år
6-åringar med **ensamstående förälder och utan syskon** efter
familjesammansättning som 9-åringar 1995 och 1999. Procent

Familjesammansättning när barnet är 9 år	Född 1986 och 9 år 1995			Född 1990 och 9 år 1999		
	Förändring i %, 9 år/6 år			Förändring i %, 9 år/6 år		
	Disponibel ink. / k.e.	Antal	Andel i procent	Disponibel ink. / k.e.	Antal	Andel i procent
Barn med sammanboende föräldrar						
	-3,9	994	18,3	17,8	1 469	19,3
därav utan syskon	19,1	245	4,5	48,2	336	4,4
med 1+ syskon	-7,9	749	13,8	12,6	1 133	14,9
Barn med ensamstående förälder						
	-8,8	4 303	79,3	5,2	5 979	78,4
därav utan syskon	-7,1	3 881	71,5	7,0	5 445	71,4
med 1+ syskon	-24,9	422	7,8	-16,8	534	7,0
Övriga		131	2,4		179	2,3
Samtliga	-8,0	5 428	100	7,8	7 627	100

Källa: SCB Inkomst- och förmögenhetsregistret (IoF)

Ekonomisk levnadsstandard från 6 till 9 år
6-åringar med **ensamstående förälder och minst 1 syskon** efter
familjesammansättning som 9-åringar 1995 och 1999. Procent

Familjesammansättning när barnet är 9 år	Född 1986 och 9 år 1995			Född 1990 och 9 år 1999		
	Förändring i %, 9 år/6 år			Förändring i %, 9 år/6 år		
	Disponibel ink. / k.e.	Antal	Andel i procent	Disponibel ink. / k.e.	Antal	Andel i procent
Barn med sammanboende föräldrar						
	3,3	2 141	18,7	25,1	2 985	18,2
därav utan syskon	34,4	41	0,4	62,6	54	0,3
med 1+ syskon	2,9	2 100	18,4	24,7	2 931	17,9
Barn med ensamstående förälder						
	-5,3	9 011	78,8	6,8	13 071	79,7
därav utan syskon	17,0	492	4,3	37,3	684	4,2
med 1+ syskon	-6,1	8 519	74,5	5,7	12 387	75,6
Övriga		277	2,4		339	2,1
Samtliga	-4,2	11 429	100	8,9	16 395	100

Källa: SCB Inkomst- och förmögenhetsregistret (IoF)

Ekonomisk levnadsstandard från 9 till 13 år

9-åringar med **sammanboende föräldrar och utan syskon** efter familjesammansättning som 13-åringar 1995 och 1999. Procent

Familjesammansättning när barnet är 13 år	Född 1982 och 13 år 1995			Född 1986 och 13 år 1999				
	Förändring i %, 13 år/9 år	Disponibel inkom. / k.e.	Antal	Andel i procent	Förändring i %, 13 år/9 år	Disponibel inkom. / k.e.	Antal	Andel i procent
Barn med sammanboende föräldrar	-9,2	5 225	86,8	6,2	4 731	86,4		
därav utan syskon	-7,7	4 787	79,5	8,0	4 365	79,7		
med 1+ syskon	-27,6	438	7,3	-14,2	366	6,7		
Barn med ensamstående förälder	-29,7	692	11,5	-23,4	624	11,4		
därav utan syskon	-28,8	643	10,7	-22,6	597	10,9		
med 1+ syskon	-41,1	49	0,8	-40,3	27	0,5		
Övriga		105	1,7		121	2,2		
Samtliga	-11,5	6 022	100	3,1	5 476	100		

Källa: SCB Inkomst- och förmögenhetsregistret (IoF)

Ekonomisk levnadsstandard från 9 till 13 år

9-åringar med **sammanboende föräldrar och minst 1 syskon** efter familjesammansättning som 13-åringar 1995 och 1999. Procent

Familjesammansättning när barnet är 13 år	Född 1982 och 13 år 1995			Född 1986 och 13 år 1999				
	Förändring i %, 13 år/9 år	Disponibel inkom. / k.e.	Antal	Andel i procent	Förändring i %, 13 år/9 år	Disponibel inkom. / k.e.	Antal	Andel i procent
Barn med sammanboende föräldrar	-5,8	66 280	89,6	11,5	70 862	88,5		
därav utan syskon	22,8	3 193	4,3	45,4	3 056	3,8		
med 1+ syskon	-6,9	63 087	85,3	10,4	67 806	84,7		
Barn med ensamstående förälder	-21,7	6 811	9,2	-14,7	8 017	10,0		
därav utan syskon	-2,5	1 132	1,5	8,4	1 296	1,6		
med 1+ syskon	-24,4	5 679	7,8	-18,3	6 721	8,4		
Övriga		905	1,2		1 193	1,5		
Samtliga	-7,4	73 996	100	8,8	80 072	100		

Källa: SCB Inkomst- och förmögenhetsregistret (IoF)

Ekonomisk levnadsstandard från 9 till 13 år
 9-åringar med **ensamstående förälder och utan syskon** efter
 familjesammansättning som 13-åringar 1995 och 1999. Procent

Familjesammansättning när barnet är 13 år	Född 1982 och 13 år 1995			Född 1986 och 13 år 1999		
	Disponibel ink. / k.e.	Antal	Andel i procent	Förändring i %, 13 år/9 år	Disponibel ink. / k.e.	Antal
Barn med sammanboende föräldrar	-2,7	779	15,1	13,0	909	15,5
därav utan syskon	15,7	229	4,4	44,1	284	4,8
med 1+ syskon	-7,0	550	10,7	5,2	625	10,7
Barn med ensamstående förälder	-8,8	4 278	82,7	-0,9	4 788	81,8
därav utan syskon	-7,6	3 952	76,4	0,5	4 381	74,9
med 1+ syskon	-24,1	326	6,3	-17,7	407	6,9
Övriga		113	2,2		153	2,6
Samtliga	-8,1	5 170	100	0,6	5 850	100

Källa: SCB Inkomst- och förmögenhetsregistret (IoF)

Ekonomisk levnadsstandard från 9 till 13 år
 9-åringar med **ensamstående förälder och minst 1 syskon** efter
 familjesammansättning som 13-åringar 1995 och 1999. Procent

Familjesammansättning när barnet är 13 år	Född 1982 och 13 år 1995			Född 1986 och 13 år 1999		
	Disponibel ink. / k.e.	Antal	Andel i procent	Förändring i %, 13 år/9 år	Disponibel ink. / k.e.	Antal
Barn med sammanboende föräldrar	6,0	1 893	16,8	20,5	2 678	17,5
därav utan syskon	42,9	111	1,0	61,9	134	0,9
med 1+ syskon	4,8	1 782	15,8	18,7	2 544	16,6
Barn med ensamstående förälder	-2,5	9 127	80,8	4,0	12 294	80,1
därav utan syskon	16,8	1 144	10,1	25,5	1 403	9,1
med 1+ syskon	-4,5	7 983	70,7	2,1	10 891	71,0
Övriga		279	2,5		373	2,4
Samtliga	-1,4	11 299	100	5,9	15 345	100

Källa: SCB Inkomst- och förmögenhetsregistret (IoF)

En gång fattig alltid fattig?

Vi har sett hur förändringar i familjesammansättningen påverkar barnens och deras familjers inkomstvillkor. Vi har också sett hur olika tidsperioder med sina variationer i konjunkturen påverkar de ekonomiska villkoren för barnen.

Att under enstaka år ha det knapert enligt våra mätningar behöver inte betyda att man har svårt att få pengarna att räcka till. Med hjälp av egna besparingar eller hjälp från släktingar och vänner kan man dryga ut sin kassa. Men om man under flera år lever med mycket små inkomster är snart de möjligheterna uttömda. Det saknas då resurser att spara för kommande behov, exempelvis för inköp av sådant som blivit förslitet eller som sätter guldkant på tillvaron

Är det då samma barn som är fattiga under flera år? Bland barn som har varit folkbokförda i landet under hela perioden 1991–1999 är det närmare 11 procent som under minst 3 år levt i en familj med inkomststandard under socialbidragsnormen och för närmare 9 procent har de 3 åren följt på varandra.

Hemmaboende barn, 0–17 år, efter antal år i familj med inkomst under socialbidragsnormen 1991–1999. Procent

	Antal år med inkomststandard under socialbidragsnormen					
	Andel i %					
	0 år	1 år	2 år	3 år eller fler	Summa	därav minst 3 år i rad
Barn födda						
1982	77,3	7,9	4,2	10,7	100	8,5
1986	73,9	8,9	4,9	12,4	100	9,8
1990	72,3	10,2	5,3	12,2	100	9,5
Övriga barn	76,2	8,3	4,4	11,1	100	8,8
Samtliga barn	75,8	8,5	4,5	10,8	100	8,9

Källa: SCB Inkomst- och förmögenhetsregistret (IoF)

Till gruppen övriga hör de barn, 0–17 år, som inte är födda 1982, 1986 eller 1990.

För många av de sämst ställda är socialbidrag enda möjligheten till familjens försörjning. Bland barnen var det nästan 12 procent som under minst 3 år levt i familjer med socialbidrag. Drygt 9 procent levde i familjer där man tagit emot socialbidrag under minst 3 år i rad. Med tanke på att de barn som tillsammans med sina familjer invandrat efter 1991 inte ingår i dessa uppgifter är andelen i verkligheten troligtvis högre.

**Hemmaboende barn, 0–17 år, efter antal år i familj med socialbidrag
1991–1999. Procent**

	Antal totalt	Antal år med socialbidrag				Summa	därav minst 3 år i rad
		Andel i %					
		0 år	1 år	2 år	3 år eller fler		
Barn födda							
1982	90 946	77,7	7,2	4,3	10,8	100	8,5
1986	99 980	76,6	7,0	4,3	12,1	100	9,6
1990	117 658	74,8	7,1	4,6	13,5	100	10,8
Övriga barn	1 057 051	76,5	7,4	4,5	11,7	100	9,2
Samtliga	1 365 635	76,4	7,3	4,5	11,8	100	9,3

Källa: SCB Inkomst- och förmögenhetsregistret (IoF)

Till gruppen övriga hör de barn, 0–17 år, som inte är födda 1982, 1986 eller 1990.

Tillgångar och förmögenhet

Det produceras ingen årligen återkommande statistik över individers och familjers förmögenhet men för år 1999 har SCB sammanställt uppgifter om tillgångar och skulder. Därför är det möjligt för oss att redovisa uppgifter om barns och deras familjers tillgångar och nettoförmögenhet 1999. Med nettoförmögenhet menas samlade tillgångar minus skulder.

Man talar dels om reala tillgångar och dels om finansiella tillgångar. De finansiella tillgångarna består av exempelvis bankmedel, aktiefonder, börsnoterade aktier och räntefonder. De reala tillgångarna är oftast en fristående villa men det kan också vara bostadsrätt, fritidshus eller annan fastighet. Uppgifter om tillgångar och skulder har hämtats från kontrolluppgifter och fastighetstaxeringsregister. Läs mer om förmögenhetsstatistik under rubriken Datamaterial.

Förmögenheten är mycket snett fördelad i befolkningen. Det är ett fåtal som äger mycket. År 1999 ägde den rikaste tiondelen drygt 70 procent av den samlade nettoförmögenheten⁹.

Förmögenhetsinnehav sambeskattas. Gifta eller sambor med gemensamma barn betalar förmögenhetsskatt på sin sammanlagda förmögenhet om den överstiger 900 000 kronor. Det kan vara en anledning för sambor utan gemensamma barn att inte gifta sig.

Barns egna tillgångar

Under barndomen är det främst föräldrar och äldre släktingar som, när ekonomin tillåter, sparar åt barnen. Det handlar då om ett långsiktigt sparande, t.ex. till körkort, bostad och studier. Men barnen sparar också själva när de kan, t.ex. för att kunna köpa någon efterlängtd sak. Här redovisar vi tillgångar och skulder som finns i kontrolluppgifter eller redovisade i självdeklarationen. Övrigt sparande saknar vi uppgifter om.

Barnens tillgångar utgörs till allra största delen av bankmedel, aktier eller andelar i aktiefonder. Det förekommer att barn äger fastigheter men det är sällsynt. Omkring 90 procent av barns nettoförmögenhet 1999 utgjordes av finansiella tillgångar.

Det tar tid att bygga upp ett sparande och barns eventuella tillgångar växer med åldern. Ju äldre barn desto större nettoförmögenhet.

Alla barn har inte tillgångar. Minst hälften av barnen saknade eller hade små besparingar. Medianen, värdet i mitten, var 1999 drygt 2 000 kronor för barn 0–17 år och det var drygt 40 procent av barnen som helt saknade besparingar enligt kontrolluppgift.

Det fanns skillnader, dock mycket små, mellan flickors och pojkars nettoförmögenhet. Den genomsnittliga nettoförmögenheten för barn 0–17 år var drygt 30 000 kronor. Något mindre, 28 000 kronor, för flickor och något högre, 32 000 kronor, för pojkar.

⁹ SCB Reavinster och reaförluster 1999

Den stora skillnaden mellan medianen (2 000 kronor) och medelvärdet (30 000 kronor) förklaras av nettoförmögenhetens sneda fördelning. Det är ett fåtal som äger mycket och därmed också bidrar mycket till medelvärdets täljare. Medianen är värdet i mitten, dvs. hälften av barnen har en nettoförmögenhet som ligger under medianen och den andra hälften ett värde som ligger över.

Hemmaboende barn, 0–17 år, efter kön och ålder 1999. Nettoförmögenhet i kronor

Kön	Nettoförmögenhet i kronor		Andel, i % finansiell tillgång	Andel som har netto- förmögenhet	Antal
	Median	Medelvärde samtliga			
Flickor					
0–5 år	991	10 327	97,4	55,5	278 946
6–12 år	3 582	28 094	93,4	58,2	405 951
13–17 år	4 900	49 209	88,0	57,4	244 989
0–17 år	2 280	28 327	91,4	57,2	929 886
Pojkar					
0–5 år	1 140	11 086	93,1	56,2	293 380
6–12 år	3 706	28 653	93,4	58,7	427 862
13–17 år	5 218	60 657	87,5	58,3	260 436
0–17 år	2 484	31 893	90,4	57,8	981 678
Samtliga hemmaboende barn					
0–5 år	1 058	10 716	95,2	55,9	572 326
6–12 år	3 653	28 381	93,4	58,5	833 813
13–17 år	5 063	55 108	87,7	57,9	505 425
0–17 år	2 381	30 159	90,8	57,5	1 911 564

Källa: SCB Förmögenhetsstatistik 1999

Bättre med åren för vissa

Med åren samlas, om möjligheten finns, tillgångar i familjen. Den genomsnittliga förmögenheten ökar, fler äger sin bostad och en del också sitt fritidshus.

Barnfamiljernas tillgångar utgörs till stor del av det egna hemmet. Barn med sammanboende föräldrar bor i större utsträckning i småhus än barn med

ensamstående förälder. Tre fjärdedelar av sammanboende med barn bor i småhus. Av de ensamstående med barn är det 40 procent¹⁰.

Familjens genomsnittliga nettoförmögenhet bland barn som lever med ensamstående förälder var 1999 omkring 190 000 kronor och för barn med sammanboende föräldrar drygt 690 000 kronor. De samlade tillgångarna, innan skulderna dragits bort, var i snitt 1 267 000 kronor för barn och deras sammanboende föräldrar varav fastighetstillgångarna utgjorde drygt 70 procent eller 903 000 kronor.

Förmögenheten är mycket snett fördelad i befolkningen. Nettoförmögenhetens median bland barn och deras ensamstående föräldrar var 0 kronor eller därunder, dvs. skulderna översteg tillgångarna. Det var därmed minst hälften av barnen med ensamstående förälder som tillhörde en familj där man saknade tillgångar eller där skulderna översteg tillgångarna. Men medelvärdet för samma grupp var omkring 600 000 kronor 1999 och de som tillhörde den rikaste tiondelen (topp 10 procent) hade samtliga en nettoförmögenhet över 597 000 kronor.

Hemmaboende barn, 0–17 år, i familjer 1999. Familjens nettoförmögenhet i tusentals kronor.

Familjetyp	Medelvärden i tusen kronor					Nettoförmögenhet		
	Tillgångar				Skulder	Medel-		
	fastig- heter	finan- siella	övriga	summa tillgångar		värde	Median	P90
Barn 0–17 år	767	267	47	1 080	492	588	116	1 543
därav utan syskon	559	225	43	828	370	458	39	1 285
med 1 syskon	797	283	44	1 124	508	616	161	1 598
med 2+syskon	833	267	53	1 153	534	618	104	1 599
Barn med								
samboende föräldrar	903	308	56	1 267	573	694	198	1 764
därav utan syskon	764	287	63	1 114	495	619	154	1 671
med 1 syskon	917	323	50	1 290	580	710	238	1 783
med 2+syskon	937	298	60	1 295	594	701	163	1 774
Barn med								
ensamst. förälder	251	110	12	374	185	189	-0,1	597
därav utan syskon	222	122	11	355	162	193	0	548
med 1 syskon	278	113	14	405	197	208	0	671
med 2+syskon	246	91	11	348	196	152	-7	533
Barn 0–17 år	767	267	47	1 080	492	588	116	1 543

Källa: SCB Förmögenhetsstatistik 1999.

Med P90 menas värdet som avgränsar den rikaste tiondelen. Samtliga som hör till den rikaste tiondelen har nettoförmögenhet större än P90.

¹⁰ SCB Undersökningen av levnadsförhållanden (ULF) 1998

Tilläggsstabeller

Inkomststandard för hemmaboende barn 0–17 år i familjer 1991, 1993–1999. Median

Barnets ålder	Inkomststandard							
	Median							
Familjetyp	1991	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
0-5 år	1,50	1,48	1,51	1,45	1,42	1,45	1,53	1,58
6-12 år	1,50	1,44	1,47	1,43	1,42	1,43	1,51	1,56
13-17 år	1,63	1,55	1,57	1,51	1,52	1,52	1,55	1,58
Samtliga 0-17 år	1,53	1,48	1,51	1,46	1,45	1,46	1,53	1,57
Hemmaboende barn 0-17 år								
utan syskon	1,70	1,61	1,68	1,61	1,63	1,61	1,65	1,75
med 1 syskon	1,64	1,57	1,59	1,57	1,54	1,57	1,63	1,67
med 2+syskon	1,36	1,34	1,36	1,30	1,26	1,29	1,34	1,39
Barn med samboende föräldrar								
utan syskon	1,58	1,54	1,56	1,52	1,51	1,53	1,60	1,65
med 1 syskon	1,83	1,74	1,80	1,76	1,76	1,77	1,82	1,91
med 2+syskon	1,68	1,63	1,66	1,64	1,62	1,66	1,70	1,77
med 2+syskon	1,39	1,35	1,39	1,31	1,32	1,31	1,38	1,45
Barn med ensamstående förälder								
utan syskon	1,29	1,28	1,27	1,27	1,20	1,21	1,24	1,28
med 1 syskon	1,38	1,43	1,33	1,36	1,34	1,26	1,30	1,37
med 1+syskon	1,23	1,23	1,19	1,19	1,14	1,18	1,21	1,24
därav								
mödrar	1,26	1,27	1,24	1,25	1,18	1,19	1,23	1,26
Ej hemmaboende								
ungdomar 18-21 år								
	1,37	1,21	1,11	1,01	1,04	1,03	1,01	1,10
Ensamstående vuxna utan barn								
22-29 år	1,57	1,52	1,50	1,48	1,48	1,49	1,48	1,54
30-64 år	1,68	1,53	1,49	1,46	1,46	1,48	1,44	1,53
65- år	1,88	1,77	1,77	1,71	1,74	1,73	1,78	1,80
65- år	1,23	1,28	1,31	1,30	1,30	1,29	1,29	1,33
Sammanboende vuxna utan barn								
22-29 år	2,07	2,00	2,02	2,01	2,05	2,08	2,11	2,25
30-64 år	2,21	2,09	1,98	2,00	2,07	2,06	2,11	2,27
65- år	2,37	2,29	2,33	2,28	2,28	2,35	2,38	2,51
65- år	1,55	1,54	1,56	1,63	1,64	1,65	1,67	1,75
Samtliga 22-64 år utan barn	2,11	2,00	2,00	1,96	2,00	2,03	2,06	2,14
Samtliga 65- år utan barn	1,38	1,42	1,43	1,46	1,46	1,47	1,46	1,52
Samtliga 22- år utan barn	1,84	1,77	1,79	1,76	1,79	1,81	1,83	1,92
Samtliga 0-år	1,69	1,63	1,65	1,61	1,62	1,67	1,67	1,74

Hemmaboende barn, 0–17 år, i familjer med inkomststandard under socialbidragsnormen 1991, 1993–1999. Procent

Barnets ålder Familjetyp	Inkomststandard							
	Andel i % med inkomststandard under socialbidragsnormen							
	1991	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
0–5 år	7,6	9,5	9,1	10,5	14,5	13,3	11,3	11,9
6–12 år	8,5	9,9	7,3	10,7	12,5	12,6	9,9	7,7
13–17 år	6,7	8,3	6,8	10,9	11,0	9,9	9,3	5,9
Samtliga 0–17 år	7,7	9,4	7,8	10,7	12,8	12,2	10,2	8,5
Hemmaboende barn 0–17 år								
utan syskon	5,5	6,2	6,1	7,0	8,5	8,6	7,2	6,3
med 1 syskon	4,4	6,3	5,5	8,1	9,3	7,5	5,4	6,4
med 2+syskon	13,0	15,1	11,7	15,9	19,8	19,6	17,4	12,3
Barn med samboende föräldrar								
utan syskon	3,7	5,3	4,0	6,8	6,1	5,8	5,4	5,4
med 1 syskon	3,5	4,8	4,4	5,0	6,7	4,4	4,0	5,7
med 2+syskon	13,0	15,1	10,1	15,0	17,7	18,3	16,6	10,9
Barn med ensamstående förälder								
utan syskon	9,6	8,0	12,1	7,5	14,2	14,9	11,6	8,6
med 1+syskon	12,2	14,7	15,3	23,9	26,4	25,7	17,0	14,1
därav								
mödrar	11,2	13,7	16,4	17,9	24,7	23,6	13,6	13,2
Ej hemmaboende								
ungdomar 18-21 år	25,0	34,2	39,2	49,0	47,4	46,3	49,9	42,0
Ensamstående vuxna utan barn								
22–29 år	10,2	13,3	12,1	13,5	18,4	12,5	16,4	11,2
30–64 år	4,7	6,9	5,1	6,2	6,0	7,1	5,6	4,8
65– år	13,7	10,6	10,8	9,9	10,6	11,1	11,0	9,1
Sammanboende vuxna utan barn								
22–29 år	1,6	2,6	2,2	3,7	4,2	3,4	3,8	1,5
30–64 år	2,1	2,8	1,6	2,5	2,8	2,3	2,2	1,8
65– år	4,7	3,6	2,7	2,8	2,9	2,4	2,9	2,8
Samtliga 22–64 år utan barn	3,9	5,4	4,1	5,2	6,0	5,1	5,4	3,9
Samtliga 65– år utan barn	8,8	6,6	6,1	6,0	6,4	6,4	6,7	5,7
Samtliga 22– år utan barn	5,7	5,8	4,8	5,5	6,2	5,6	5,8	4,6
Samtliga 0– år	6,5	7,3	6,4	8,1	9,1	8,6	7,9	6,6

Källa: SCB Undersökningen om Hushållens ekonomi (HEK)

Disponibel inkomst per konsumtionsenhet för hemmaboende barn 0–17 år i familjer 1991, 1993–1999. Median i tkr per konsumtionsenhet i 1999 års priser

Barnets ålder Familjetyp	Disponibel inkomst per konsumtionsenhet, i tusen kronor per konsumtionsenhet							
	Median							
	1991	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
0–5 år	98	95	95	90	89	91	97	100
6–12 år	97	90	91	88	88	88	94	96
13–17 år	104	97	97	92	94	94	95	96
Samtliga 0–17 år	99	94	94	89	89	90	95	97
Hemmaboende barn 0–17 år								
utan syskon	117	109	110	106	108	107	108	116
med 1 syskon	104	98	98	95	94	96	99	103
med 2+syskon	86	82	83	77	76	77	81	84
Barn med samboende föräldrar	102	96	97	92	92	94	98	101
utan syskon	125	116	120	114	115	115	119	125
med 1 syskon	107	102	102	99	98	101	104	107
med 2+syskon	88	83	85	78	78	79	83	87
Barn med ensamstående förälder	88	85	83	81	77	79	80	83
utan syskon	98	98	93	93	93	88	89	95
med 1+syskon	80	80	78	77	72	74	77	79
därav								
mödrar	85	84	82	80	75	79	79	81
Ej hemmaboende								
ungdomar 18–21 år	98	84	79	71	72	73	71	78
Ensamstående vuxna utan barn	113	110	108	106	106	108	107	113
22–29 år	122	110	107	104	105	107	106	112
30–64 år	136	126	126	122	124	126	130	132
65– år	89	92	94	93	93	93	95	97
Sammanboende vuxna utan barn	143	136	137	134	137	140	143	152
22–29 år	153	142	134	133	138	139	142	153
30–64 år	163	155	156	152	153	158	160	169
65– år	107	105	105	109	111	112	113	119
Samtliga 22–64 år utan barn	149	139	138	134	137	140	143	148
Samtliga 65– år utan barn	99	99	100	100	101	102	102	106
Samtliga 22– år utan barn	129	123	124	121	123	125	128	134
Samtliga 0– år	113	107	107	104	105	107	108	113

Källa: SCB Undersökningen om Hushållens ekonomi (HEK)

Hemmaboende barn, 0–17 år, i familjer med disponibel inkomst per konsumtionsenhet under 50 procent av median för samtliga 1991, 1993–1999. Procent

Barnets ålder Familjetyp	Disponibel inkomst per konsumtionsenhet							
	Andel i % under 50 procent av median							
	1991	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
0–5 år	3,9	4,0	3,6	4,4	5,1	5,1	5,9	6,5
6–12 år	4,7	4,8	3,6	4,0	5,3	6,1	5,4	5,4
13–17 år	4,0	5,4	3,9	5,9	4,2	6,1	5,1	3,3
Samtliga 0–17 år	4,2	4,7	3,7	4,6	5,0	5,8	5,5	5,2
Hemmaboende barn 0–17 år								
utan syskon	2,4	2,4	3,6	2,6	1,9	2,7	1,7	2,7
med 1 syskon	2,1	3,0	2,9	3,2	3,4	2,3	2,6	4,2
med 2+syskon	8,0	8,0	4,6	7,5	8,6	11,6	10,7	7,7
Barn med samboende föräldrar	4,2	4,9	3,3	4,3	4,0	5,3	5,2	5,3
utan syskon	1,5	1,7	2,5	2,9	1,1	2,2	1,4	1,5
med 1 syskon	2,0	3,1	2,8	2,3	2,8	2,0	2,2	4,6
med 2+syskon	8,1	8,3	4,1	7,3	6,9	10,6	10,2	7,6
Barn med ensamstående förälder	4,5	3,7	5,5	6,1	9,1	8,0	6,6	4,8
utan syskon	4,4	4,0	6,6	2,0	3,8	3,9	2,4	5,6
med 1+syskon	4,6	3,5	5,1	8,2	11,4	9,8	8,6	4,5
därav								
mödrar	3,3	3,8	5,8	6,1	9,2	8,1	4,8	5,4
Ej hemmaboende								
ungdomar 18–21 år	16,7	21,5	24,6	26,8	33,0	26,4	31,8	27,6
Ensamstående vuxna utan barn	2,5	3,4	3,1	3,3	3,2	2,9	3,2	3,3
22–29 år	3,9	6,1	5,7	7,4	5,5	5,4	7,6	6,3
30–64 år	3,1	4,1	2,6	3,5	4,0	3,3	2,8	3,1
65– år	1,1	0,8	2,0	0,7	1,2	1,1	1,3	1,9
Sammanboende vuxna utan barn	1,0	1,4	0,8	1,1	1,2	1,0	1,1	1,0
22–29 år	1,3	1,0	0,9	1,5	1,7	1,6	2,8	1,1
30–64 år	1,3	1,6	0,9	1,3	1,5	1,2	1,1	1,2
65– år	0,3	1,1	0,5	0,6	0,7	0,3	0,5	0,7
Samtliga 22–64 år utan barn	2,2	2,9	2,0	2,8	2,8	2,4	2,7	2,4
Samtliga 65– år utan barn	0,7	1,0	1,2	0,7	0,9	0,7	0,9	1,3
Samtliga 22– år utan barn	1,6	2,2	1,7	2,0	2,1	1,8	2,1	2,0
Samtliga 0– år	2,9	3,4	3,0	3,5	3,6	3,8	3,7	3,8

Källa: SCB Undersökningen om Hushållens ekonomi (HEK)

Hemmaboende barn, 0–17 år, i familjer samt vuxna utan barn 1991, 1993–1999. Antal i tusental

Barnets ålder Familjetyp	Antal uppräknat i tusental							
	1991	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
0-5 år	684	666	710	695	680	642	598	571
6-12 år	663	730	714	755	795	813	824	856
13-17 år	543	472	503	504	486	487	499	491
Samtliga 0-17 år	1 890	1 868	1 927	1 954	1 961	1 943	1 921	1 918
Hemmaboende barn 0-17 år								
utan syskon	378	364	371	372	364	352	358	341
med 1 syskon	845	849	862	885	910	878	851	889
med 2+syskon	667	655	695	697	688	712	712	688
Barn med samboende föräldrar	1 610	1 544	1 595	1 624	1 609	1 600	1 597	1 575
utan syskon	264	243	274	261	257	244	253	243
med 1 syskon	746	715	721	740	761	742	715	734
med 2+syskon	600	587	600	623	591	614	629	598
Barn med ensamstående förälder	280	323	332	330	352	343	324	343
utan syskon	113	121	96	111	106	108	105	98
med 1+syskon	167	203	236	218	246	234	219	245
därav								
mödrar	234	263	273	285	272	301	281	281
Ej hemmaboende								
ungdomar 18-21 år	184	177	187	176	151	138	148	157
Ensamstående vuxna utan barn	1 688	1 670	1 658	1 751	1 760	1 768	1 860	1 874
22-29 år	343	361	355	355	358	336	367	363
30-64 år	675	724	712	776	741	769	812	831
65- år	670	585	591	621	661	663	680	679
Sammanboende vuxna utan barn	2 263	2 310	2 303	2 259	2 306	2 271	2 259	2 269
22-29 år	281	264	251	252	279	264	262	271
30-64 år	1 168	1 248	1 239	1 232	1 236	1 233	1 232	1 239
65- år	814	798	813	775	791	774	765	759
Samtliga 22-64 år utan barn	2 467	2 598	2 557	2 615	2 614	2 603	2 673	2 705
Samtliga 65- år utan barn	1 484	1 382	1 404	1 395	1 452	1 437	1 446	1 439
Samtliga 22- år utan barn	3 951	3 980	3 961	4 011	4 066	4 039	4 119	4 143
Samtliga 0-år	8 405	8 382	8 498	8 521	8 592	8 547	8 596	8 555

Källa: SCB Undersökningen om Hushållens ekonomi (HEK)

Hemmaboende barn, 0–17 år, i familjer samt vuxna utan barn 1991, 1993–1999. Urvalsstorlek

Barnets ålder Familjetyp	Antal i urval							
	1991	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
0-5 år	1 845	2 630	1 858	2 741	1 770	2 324	1 549	1 827
6-12 år	1 930	2 614	1 850	2 798	2 058	2 727	2 076	2 730
13-17 år	1 572	1 894	1 394	1 852	1 332	1 692	1 367	1 749
Samtliga 0-17 år	5 347	7 138	5 102	7 391	5 160	6 743	4 992	6 306
Hemmaboende barn 0-17 år								
utan syskon	919	1 172	901	1 212	835	1 144	800	1 019
med 1 syskon	2 372	3 276	2 253	3 396	2 330	3 109	2 234	2 870
med 2+syskon	2 056	2 690	1 948	2 783	1 995	2 490	1 958	2 417
Barn med samboende föräldrar	4 956	6 443	4 633	6 760	4 671	6 021	4 490	5 607
utan syskon	768	939	764	1 017	689	941	666	824
med 1 syskon	2 234	2 979	2 059	3 110	2 125	2 808	2 006	2 571
med 2+syskon	1 954	2 525	1 810	2 633	1 857	2 272	1 818	2 212
Barn med ensamstående förälder	391	695	469	631	489	722	502	699
utan syskon	151	233	137	195	146	203	134	195
med 1+syskon	240	462	332	436	343	519	368	504
därav								
mödrar	323	546	371	535	378	620	415	582
Ej hemmaboende								
ungdomar 18-21 år	307	452	285	378	245	376	240	331
Ensamstående vuxna utan barn	1 863	2 682	2 927	3 751	2 919	4 354	3 055	3 569
22-29 år	458	679	463	634	468	823	522	648
30-64 år	963	1 354	971	1 372	971	1 686	1 069	1 472
65- år	442	649	1 493	1 745	1 480	1 845	1 464	1 449
Samboende vuxna utan barn	5 338	7 066	7 285	8 724	7 183	9 846	6 929	8 322
22-29 år	764	963	692	916	767	1 256	773	945
30-64 år	3 348	4 251	3 500	4 510	3 258	4 734	3 186	4 178
65- år	1 226	1 852	3 093	3 298	3 158	3 856	2 970	3 199
Samtliga 22-64 år utan barn	5 533	7 247	5 626	7 432	5 464	8 499	5 550	7 243
Samtliga 65- år utan barn	1 668	2 501	4 586	5 043	4 638	5 701	4 434	4 648
Samtliga 22- år utan barn	7 201	9 748	10 212	12 475	10 102	14 200	9 984	11 891
Samtliga 0-år	20 352	27 500	22 844	30 212	22 690	31 101	22 474	27 302

Källa: SCB Undersökningen om Hushållens ekonomi (HEK)

**Hemmaboende barn, 0–17 år, i familjer som har kontantmarginal
1990/1991–1994/1995. Procent**

Barnets ålder Familjetyp	Har kontantmarginal, andel i %								
	90/91			92/93			94/95		
	därav		kan låna	därav		kan låna	därav		kan låna
egna medel	kan låna	egna medel		kan låna	egna medel		kan låna		
0-5 år	82	50	32	78	45	32	75	45	28
6-12 år	86	56	29	81	52	27	75	47	26
13-17 år	88	62	25	82	58	23	78	55	22
Samtliga 0-17 år	85	56	29	80	51	27	75	48	26
utan syskon	85	56	28	78	52	24	76	48	27
med 1 syskon	87	57	28	83	53	28	79	51	26
med 2+syskon	83	52	29	77	47	29	71	43	25
Barn med sammanboende föräldrar	88	59	28	85	57	27	80	52	26
utan syskon	89	62	26	86	61	23	82	55	26
med 1 syskon	89	60	28	87	59	27	84	56	26
med 2+syskon	86	55	30	82	51	29	74	46	26
en förvärvsarb. förälder	78	43	33	73	40	31	71	38	30
två förvärvsarb. föräldrar	90	62	27	90	63	26	87	60	25
Barn med ensamstående förälder	69	36	33	53	22	29	52	25	27
därav mödrar	65	32	33	49	19	29	47	20	26
Samtliga 0-17 år	85	56	29	80	51	27	75	48	26

Källa: SCB Undersökningen av levnadsförhållanden (ULF)

Hemmaboende barn, 0–17 år, i familjer som har kontantmarginal 1996/1997–1999/2000. Procent

Barnets ålder Familjetyp	Har kontantmarginal, andel i %								
	96/97			98/99			99/00		
	därav		kan låna	därav		kan låna	därav		kan låna
egna medel	kan låna	egna medel		kan låna	egna medel		kan låna		
0-5 år	73	42	29	79	48	30	79	51	27
6-12 år	74	45	27	78	49	27	79	52	26
13-17 år	77	53	23	78	55	23	79	56	22
Samtliga 0-17 år	74	46	27	78	50	27	79	53	25
utan syskon	77	48	27	79	55	24	81	57	23
med 1 syskon	79	51	27	81	54	26	82	57	24
med 2+syskon	67	39	26	73	41	30	74	44	29
Barn med sammanboende föräldrar	79	52	26	83	55	27	84	58	25
utan syskon	84	56	25	85	62	22	90	67	21
med 1 syskon	83	55	26	87	59	27	86	62	24
med 2+syskon	73	44	27	77	45	30	77	47	29
en förvärvsarb. förälder	65	32	31	72	39	32	70	41	29
två förvärvsarb. föräldrar	88	61	25	90	62	26	90	65	24
Barn med ensamstående förälder	50	21	29	56	28	27	58	31	27
därav mödrar	46	16	31	49	22	27	54	26	27
Samtliga 0-17 år	74	46	27	78	50	27	79	53	25

Källa: SCB Undersökningen av levnadsförhållanden (ULF)

Hemmaboende barn, 0–17 år, i familjer med svårigheter att betala löpande utgifter 1990/1991–1999/2000. Procent

Barnets ålder Familjetyp	Svårt att betala utgifter						Andel i %
	90/91	92/93	94/95	96/97	98/99	99/00	
0-5 år	26	30	31	33	29	25	± 4
6-12 år	21	24	30	31	31	25	± 4
13-17 år	16	21	26	25	27	23	± 4
Samtliga 0-17 år	21	26	30	30	29	24	± 2
Hemmaboende barn 0-17 år							
utan syskon	20	25	29	27	27	21	± 5
med 1 syskon	20	23	27	27	26	22	± 3
med 2+syskon	24	30	35	37	36	30	± 4
Barn med sammanboende föräldrar							
utan syskon	17	20	26	25	23	19	± 2
med 1 syskon	13	17	23	18	19	12	± 4
med 2+syskon	18	19	21	22	17	16	± 3
med 2+syskon	20	24	33	34	33	27	± 4
Barn med sammanboende föräldrar							
en förvärvsarbetsförälder	27	31	38	42	32	30	± 6
två förvärvsarbetsföräldrar	16	16	20	18	17	15	± 2
Barn med ensamstående föräldrar							
därav mödrar	47	53	50	53	58	48	± 8
därav mödrar	51	57	53	53	64	55	± 9
Samtliga 0-17 år	21	26	30	30	29	24	± 2

Källa: SCB Undersökningen av levnadsförhållanden (ULF)

Datamaterial

Statistiska centralbyrån (SCB) har ett flertal källor med vars hjälp barnens och deras familjers inkomstförhållanden kan belysas. Beroende på typ av redovisning kan källorna vara mer eller mindre lämpliga. Vi har använt uppgifter från tre undersökningar, IoF, HEK och ULF.

Inkomst- och förmögenhetsregistret (IoF)

SCB:s totalräknade inkomst- och förmögenhetsregister, IoF, är ett individregister som omfattar den befolkning som någon gång under året varit folkbokförd i landet. Det är en årlig undersökning som färdigställs omkring 18 månader efter undersökningsårets slut. IoF innehåller uppgifter om inkomster, avdrag, skatter, skattepliktig förmögenhet och sociala ersättningar. Bakgrundsuppgifter om exempelvis ålder, kön, civilstånd, medborgarskap, födelseland, utbildning m.m. finns också på registret. Inkomstuppgifterna avser hela inkomståret och förmögenhetsuppgifterna läget den 31/12 inkomståret.

Eftersom IoF är en årlig totalundersökning kan vi följa samma individ över åren. IoF lämpar sig därmed både för tvärsnitts- och longitudinellt perspektiv.

IoF:s grundmaterial hämtas från Riksskatteverkets (RSV) deklarationsmaterial som består av taxeringsuppgifter och kontrolluppgifter. Materialet kompletteras med uppgifter från Registret över totalbefolkningen (RTB) samt med uppgifter om skattefria ersättningar och bidrag från olika myndigheters administrativa register, exempelvis Riksförsäkringsverket (RFV) och Centrala studiestödsnämnden (CSN).

För år 1999 har SCB sammanställt ett register över befolkningens marknadsvärderade förmögenhet. Förmögenhetsvärdet avser läget den 31/12 1999.

Uppgifterna om tillgångar och skulder har hämtats från olika register och därefter, om aktuellt, marknadsvärderats.

Från register över fastigheter och deras taxering har ägandet av fastigheter och bostadsrätter hämtats. Med hjälp av statistik över köpeskillingskoefficienter och taxeringsvärden har därefter fastigheternas marknadsvärden beräknats. Bostadsrätter har marknadsvärderats med hjälp av RSVs kontrolluppgifter över överlåtelsepriser. Genomsnittliga överlåtelsepriser per region, och i vissa fall per bostadsrättsförening, har beräknats och påförts bostadsrättsinnehavare.

Finansiella tillgångar har huvudsakligen hämtats från kontrolluppgifter. I kontrolluppgifterna finns information om bankmedel, räntebärande värdepapper, börsnoterade aktier, fonder, optioner, premieobligationer, skattepliktigt försäkringssparande m.m. Börsnoterade aktier, fonder, optioner m.m. har värderats med hjälp av uppgifter från Stockholms fondbörs. Värdet av privatägda bilar ingår inte.

Skulder har hämtats från kontrolluppgifter och Centrala studiestödsnämnden (CSN). Den registerbaserade skulden har kompletterats med det restbelopp som kan uppstå om angiven skuld i deklarationsunderlaget är större än den skuld som finns angiven i de register som använts. Det rör sig främst om skulder mellan privatpersoner.

Hushållens ekonomi (HEK)

Undersökningen om Hushållens Ekonomi har som syfte att belysa inkomstförhållanden för hela Sveriges befolkning. Redovisning sker med avseende på såväl familjeenheter/hushåll som individer.

Urvalsramen utgörs av SCB:s register över totalbefolkningen (RTB). Urvalet dras som ett stratifierat OSU (Obundet Slumpmässigt Urval) bland individer 18 år och äldre. Det totala urvalet var år 1999 ca 17 000. Urvalsstorleken har under åren 1993–1999 varierat mellan 13 000–19 000. I 1999 års urval ingår omkring 6 300 barn i åldrarna 0–17 år.

Uppgiftsinsamlingen sker dels genom en telefonintervju och dels genom inhämtande av olika myndigheters register.

Bortfallet i telefonintervjun var cirka 30 procent år 1999. De uppgifter som redovisas i denna rapport bygger enbart på uppgifter från den svarande delen av urvalet. För att mildra bortfallets snedvridande effekt har kalibrering använts vid uppräkningsen. I dagsläget saknar vi möjligheten att använda kalibrering för uppgifter avseende 1992. Någon redovisning av HEK 1992 görs därför inte i rapporten. Undersökningen färdigställs cirka 18 månader efter undersökningsårets slut.

Undersökningen av levnadsförhållanden (ULF)

SCB:s undersökningar av befolkningens levnadsförhållanden, ULF, är årliga urvalsundersökningar. Undersökningarna är avsedda att belysa välfärden i nuläge och över tid, samband mellan problem på olika områden samt skillnader mellan olika befolkningsgrupper. Undersökningen innehåller en basuppsättning frågor som återkommer varje år. Därutöver finns ett antal fördjupningsområden som inkluderas enligt ett rullande schema och där varje område återkommer vart åttonde år och då för en tvåårsperiod.

Urvalsramen utgörs av SCB:s register över totalbefolkningen (RTB). Varje år dras ett systematiskt urval bland personer i åldrarna 16–84 år, 7000–8000 personer. Från urvalet avlägsnas personer som varit med i ULF under de senaste sju åren. En del av urvalet utgörs av en panel, som ingått i ULF vid föregående fördjupningsomgång. Panelen kompletteras med immigranter och personer som ”vuxit in” i populationen (16–23 år).

Vanligtvis redovisas resultaten för dubbelårgångar, dvs. två på varandra följande års urval läggs samman och därmed fås ett urval på omkring 15 000 personer. Till en dubbelårgångs urvalspersoner hör omkring 6 500 barn i åldrarna 0–17 år.

Datainsamlingen sker via en besöksintervju kompletterad med en telefonintervju och registerinsamling.

Både under 1998 och 1999 uppgick bortfallet till 23 procent. År 2000 var bortfallet 25 procent. Uppräkningen vid efterstratifieringen mildrar bortfallets snedvridande effekt men tar inte bort den helt.

De barn som ingår i urvalet för barnstatistiken är de som ingår i urvalspersonernas familjer enligt vad urvalspersonen själv rapporterar. Observationerna kan sålunda komma från intervjuer antingen med pappan eller med mamman.

Familjebegreppet

Det finns huvudsakligen två källor för att beskriva barnens familjer. Den ena källan är befolkningsregistren och den andra källan är familjen själv.

Att hämta uppgifter från register är, förutom att det är enkelt och billigt, absolut nödvändigt när det gäller våra årliga totalundersökningar.

Alternativet till registerinsamling är att gå ut och fråga befolkningen i Folk- och bostadsräkningar (FoB). Det har man också gjort vid ett antal tillfällen. Den senaste FoB:en gjordes 1990.

Familjesammansättningen i IoF baserar sig på folkbokföringsuppgifter från Registret över totalbefolkningen (RTB). I RTB är man folkbokförd på en fastighet. För de allra flesta speglar folkbokföringen det verkliga boendet men i en del fall förekommer fel. Exempelvis finns det barn som felaktigt är ensamstående i RTB. De barnen har vi inte kunnat sammanföra med de vuxna som barnen i verkligheten sammanbor med och därmed saknar vi uppgifter om familjens inkomster. De barnen ingår inte i vår studie.

Familjesammansättning från register

Familjesammansättningen skapas genom att de individer som är folkbokförda på samma fastighet **och** som enligt RTB har en relation med varandra sammanförs till en familj. Med relation avses här någons make/maka, registrerade partner, biologiska föräldrar, adoptivföräldrar eller vårdnadshavare.

Vi kan därmed konstatera att befolkningsregistret ger oss den faktiska familjesituationen för samtliga gifta familjer och för familjer där minst ett av barnen är föräldrarnas gemensamma barn. För barn som lever i sambofamiljer där de vuxna saknar gemensamma barn noterar vi en felaktig familjesammansättning.

Det betyder att barn som bor med endast mamma eller pappa inte nödvändigtvis bor med en ensamstående förälder. Det kan vara så att mamma/pappa har flyttat samman med en ny partner (utan att vara gift och/eller inte fått barn med sin nya partner).

Barnens föräldrar kan också vara folkbokförda på samma fastighet men bo i olika lägenheter. För de barnen noteras också en felaktig familjesammansättning. Vår bedömning är att det är så pass ovanligt att det inte påverkar resultaten.

Familjesammansättning från intervju/enkät

I intervju- och enkätundersökningar finns möjligheten att vända sig direkt till familjen och fråga om familjesammansättningen. Men med den typen av undersökningar följer dock andra problem, exempelvis slump- och bortfallsfel. Slumpfelet beror på att vi baserar våra skattningar på en begränsad mängd av observationer, ett urval. Bortfallsfelet uppstår när svar saknas från delar av urvalet. Ett stort bortfall behöver inte betyda problem

om inte en viss typ av familjesammansättning är överrepresenterad i bortfallet.

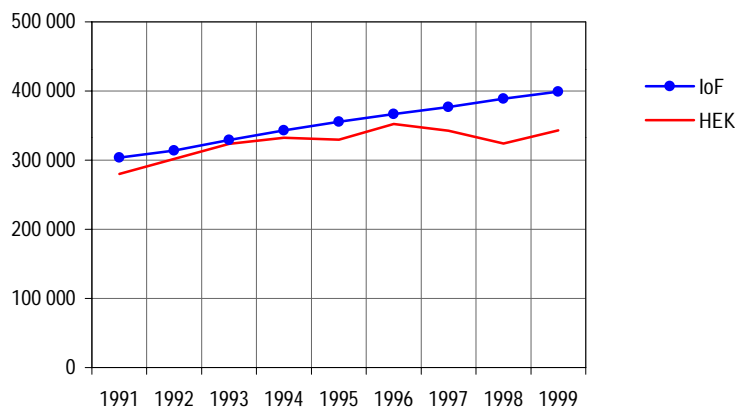
Tillförlitlighet i olika källor

I HEK frågar man familjen om familjesammansättningen via en telefonintervju och i ULF via en besöksintervju. Båda undersökningarna har höga bortfallsandelar. Trots detta är bedömningen att barnens familjesammansättning är mer tillförlitlig i HEK och ULF än i IoF. När vi vill följa samma barn över åren är IoF vår enda möjlighet i dag.

Vi har å ena sidan en familjesammansättning som inte alltid överensstämmer med den verkliga och å andra sidan slump- och bortfallsfel som gör skattningar från urvalsundersökningar mer eller mindre osäkra. Vår bedömning är att HEK är den undersökning som är bäst lämpad för tvärsnittsstudier av inkomster. När vi följer barnen över åren är vi hänvisade till registerbaserade undersökningar med ett skapligt familjebegrepp.

Diagrammet nedan ger oss en vink om hur stor skillnaden mellan HEK och IoF är avseende familjebegreppet. Uppskattningsvis 60 000 barn i åldern 0–17 år som i IoF framstår som boende med ensamstående förälder tillhör egentligen en familj med sammanboende vuxna.

Antal hemmaboende barn med ensamstående förälder i HEK och IoF 1991–1999

Källa: SCB:s undersökning om Hushållens ekonomi (HEK) och inkomst- och förmögenhetsregistret (IoF)

Beräkningar gjorda för familjer där de vuxna har bott i Sverige hela året.

För HEK redovisas ingen uppgift 1992.

Familjemedlemmarna

När vi talar om barnens familjer rör vi oss med flera uppsättningar av begrepp.

Vi skiljer på hemmaboende barn och barn som har flyttat hemifrån. Att bo hemma innebär att barnet bor hos en eller båda av sina föräldrar eller med annan vuxen som är i föräldrars ställe. I rapporten ingår endast hemmaboende barn.

Till barnets syskon räknas förutom hemmaboende barn 0–17 år också de ungdomar som bor hemma och är i åldern 18–21 år. Övriga äldre syskon och deras eventuella inkomster räknas med i familjen men de redovisas inte som syskon i tabellerna.

För enkelhetens skull använder vi genomgående förälder som benämning på den vuxne vårdnadshavare barnet bor med.

Begreppen i HEK och IoF skiljer sig åt på en punkt. HEK:s begrepp omfattar kosthushållet. Förutom mamma, pappa och syskon kan det i kosthushållet finnas övriga boende, exempelvis äldre släktingar. Men det är så pass ovanligt att det inte påverkar resultaten. I rapporten använder vi genomgående benämningen familj, även då kosthushållet avses.

När vi studerar befolkningens inkomster gör vi det på årsbasis. För familjer som endast befunnit sig i landet under en del av året fångar vi via registeruppgifter bara de inkomster som intjänats under denna del av året och därmed blir vår skattning av årsinkomsten underskattad.

Redovisningarna från IoF och HEK avser helårsfamiljer men familjesammansättningen speglar läget den 31/12 undersökningsåret. Med helårsfamilj menas en familj där alla vuxna individer (18 år eller äldre) varit registrerade i folkbokföringen både den 1/1 och 31/12 undersökningsåret.

Inkomstbegrepp

Det finns många olika sätt att definiera inkomster och fattigdom på och argumenten för och emot de olika definitionerna är också många. Detsamma gäller de s.k. ekvivalensskalorna. De val vi har gjort i den här rapporten överensstämmer i stort med de definitioner som används i den officiella statistiken.

Alla medlemmar i en och samma familj tilldelas samma inkomst eller inkomststandard. När vi i den här rapporten talar om barnens inkomststandard så menar vi den standard som råder i barnets familj. Barnet tillhör en välbärgad familj eller en familj med låg inkomststandard etc.

Disponibel inkomst

Det grundläggande begreppet i den här rapporten för att mäta barnens ekonomiska välfärd är disponibel inkomst för den familj barnet tillhör. Den kan sägas spegla hur stort utrymme för konsumtion och sparande familjen har under ett år.

Den disponibla inkomsten beräknas för ett kalenderår i taget genom att inkomster från arbete, kapital och transfereringar läggs samman innan skatter och negativa transfereringar dras ifrån. Inkomster från arbete är löneinkomst och företagarinkomst samt de arbetsrelaterade ersättningarna sjukpenning och föräldrapenning. Transfereringar är den gemensamma benämningen på pensioner, bostadsbidrag, barnbidrag, socialbidrag, underhållsstöd, studiebidrag, studielån m.m. Till de negativa transfereringarna hör skatter, återbetalning av studielån samt betalt underhållsbidrag.

Alla inkomster kan tyvärr inte fångas, ex svarta inkomster, värdet av egenproduktion i hemmet eller nyttan av offentlig konsumtion. Samtliga familjemedlemmar bidrar till familjens disponibla inkomst. Det betyder att även barnens eventuella inkomster ingår.

Det mesta av grundmaterialet som ingår i den disponibla inkomsten samlas in via register som används i administrativt syfte hos ett antal myndigheter, exempelvis Riksskatteverket, Riksförsäkringsverket, Centrala studiestödsnämnden med flera. Till största delen överensstämmer den disponibla inkomsten såsom den beräknas i HEK med hur den beräknas i IoF. En skillnad finns dock som kan vara värd att nämnas. Till HEK samlas deklARATIONER in i de fall en realisationsvinst har noterats. Arbetet med den insamlingen sker till största delen manuellt. Att göra något sådant på totalräknad nivå är i dagsläget inte möjligt och därför saknas uppgifter om bruttoreavinster i IoF.

Ekvivalensskalan och disponibel inkomst per konsumtionsenhet

Det ekonomiska värdet av den disponibla inkomsten för en familj är beroende av hur många som ska dela på inkomsten. Vi antar att ju fler som ska dela på inkomsten desto sämre ekonomisk välfärd. På något sätt bör man därför vid jämförelser mellan olika familjetyper relatera familjens inkomst till antalet medlemmar. Vi använder därför en s.k. ekvivalensskala.

Små barn kostar exempelvis mindre än stora barn. I en familj med fler än en medlem kan man dela på utgifterna för vissa fasta kostnader, exempelvis telefonabonnemang, tidningsprenumerationer och möblemang. Vissa stordriftsfördelar bör därför ekvivalensskalan spegla.

I denna rapport används en ekvivalensskala som har sin grund i socialbidragsnormen från 1986. Den avviker från den skala som används i den officiella inkomststatistiken med faktorn 1.16.

Ekvivalensskala

	Denna rapport	Officiell statistik
Vuxen person 1	1.00	1.16
Vuxen person 2	0.66	0.76
Barn 0–3 år	0.48	0.56
Barn 4–10 år	0.57	0.66
Barn 11–17 år	0.66	0.76
Övriga 18– år	0.83	0.96

Med hjälp av skalan tilldelas varje person en vikt anpassad till ålder och eventuella stordriftsfördelar. Familjemedlemmarnas vikter summeras och därefter delas den disponibla inkomsten med de summerade vikterna. Vi får då begreppet disponibel inkomst per konsumtionsenhet (k.e.).

I dagsläget pågår ett arbete för att ta fram en ny ekvivalensskala att använda i den officiella statistiken. Kritiken mot den nuvarande är att den på ett opedagogiskt vis utgår från att ensamstående vuxen får vikten 1.16 istället för 1.0. Skalan tar inte heller hänsyn till boendeutgift, resor, barnomsorg, fackavgift m.m.

Inkomststandard

Inkomststandarderna för en familj utgörs av den disponibla inkomsten dividerad med en norm för levnadsomkostnader. Normen bygger på tidigare rekommenderade utgiftsnivåer vid socialbidragsprövning. Utgiftsnivån ska spegla en rimlig men inte särskilt hög baskonsumtion. Till detta har också lagts en norm för boendekostnaden. Normen för boendekostnaden utgörs av medelhyran för en lägenhet som ligger på trångboddhetsgränsen enligt trångboddhetsnorm 2. Som trångbodd räknas en familj med 2 personer eller fler per rum. Kök, vardagsrum och badrum oräknade. Hyreskostnaden

erhålls från årliga hyresundersökningar där genomsnittlig årshyra ges för olika kostnadszoner i landet.

**Boendeutgift använd för beräkning av inkomststandard 1999.
Genomsnittlig årshyra per lägenhet**

Antal rum	Antal personer	Stor-Stockholm	Stor-Göteborg	Övriga kommuner med mer än 75 000 inv.	Övriga kommuner
1	1	33 431	35 086	31 022	29 025
2	2	46 874	47 069	42 551	40 106
3	3-4	57 162	56 764	52 584	49 625
4	5-6	70 313	70 968	65 146	60 772
5+	7-	91 454	88 288	80 179	69 900

Källa: SCB:s Bostads- och hyresundersökning (BHU) 1999.